

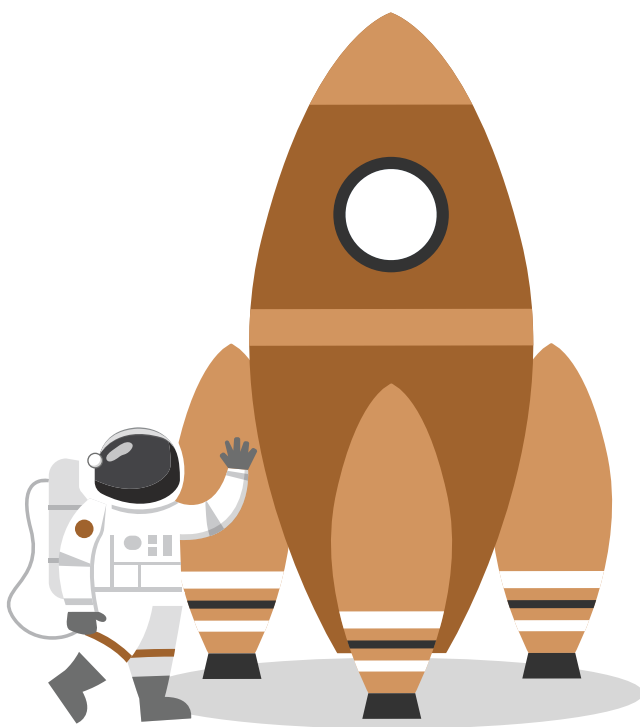
سیب ترش

بزرگترین مرکز مشاوره ای و آموزشی کشور

نسخه ۲۰

دستگرمی

تاریخ ۲

دانلود اپ سیب ترش

سیب ترش در صفحات مجازی

SIBTORSH

SIBTORSH.OFFICIAL

مرکز کنکوری سیب ترش

مدیر آموزشی : دکتر احمد رضا ورمزیار

سیب ترش : بزرگ ترین مرکز آنلاین کنکوری

نسخه ۲۰ : سوالات دست گرمی

تاریخ ۲ : مثل آب خوردن ۲۰ بگیر

مدیر دپارتمان تاریخ : آیدا فتاح زاده

فصل اول : تاریخ شناسی

درس ۱ - منابع پژوهش در تاریخ اسلام و ایران دوران اسلامی

۱) درستی یا نادرستی عبارات زیر را مشخص کنید.

الف) آثار برجای مانده از انسان ها و جوامع گذشته تنها شواهدی هستند که به مورخان این امکان را می دهند که از اوضاع گذشته مطلع شوند.

ب) تاریخ نگاری عمومی در ایران از قرن چهارم هجری آغاز و تا اواخر عصر قاجاریه تداوم یافت.

پ) تاریخ های منظوم از زمان مغولان در ایران رایج شدند.

ت) اسناد بر جای مانده از دیوان های حکومتی سلسله ها نظیر فرمان ها، معاهدات سیاسی، اسناد اقتصادی و فرهنگی و منشآت از منابع تاریخی محسوب نمی شوند.

ث) مراجع و منابع نوشتاری شامل آثار شفاهی، کتاب های تاریخی، سفرنامه ها، ادبیات و متون ادبی می شوند.

۲) منظور از منابع غیر نوشتاری چیست؟ توضیح دهید.

۳) کتاب های تاریخ عمومی از چه زمانی آغاز و تا چه زمانی تداوم یافت؟

۴) بستر وقوع یک رویداد تاریخی چه پدیده ای می باشد؟

۵) آثار به جای مانده از انسان ها و جوامع گذشته به مورخان چه امکانی می دهند؟

۶ کدام یک از گزینه‌های سمت چپ با شماره‌های سمت راست در ارتباط است. (در ستون سمت چپ یک مورد اضافی است).

الف- عجایب المقدور فی نوائب تیمور	۱- ابن خردادبه
ب- فتوح البدان	۲- حسن بیگ روملو
ج- المسالك و الممالك	۳- ابن عربشاه
د- عالم آرای عباسی	۴- بلاذری
	۵- اسکندر بیک منشی

۷ انوری، در چه قصیده‌ای، اوضاع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی زمان خود را نقد کرده است؟

۸ متون جغرافیایی چه نوع اطلاعاتی از گذشته ارائه می‌دهند؟

۹ چرا سفرنامه‌ها از منابع مهم تاریخ‌نگاری محسوب می‌شوند؟

۱۰ تفاوت‌ها و شباهت‌های تاریخ‌های عمومی و سلسله‌ای را بیان کنید.

۱۱ تفاوت‌ها و شباهت‌های تاریخ‌های عمومی و سلسله‌ای را بیان کنید.

۱۲ مشهورترین کتاب اندرزنامه را بنویسید.

۱۳ کدام کتاب سیاست‌نامه از برجسته‌ترین آثار محسوب می‌شود؟

۱۴ کتاب‌های سیاست‌نامه حاوی چه موضوعاتی می‌باشند؟

۱۵ کدام شاعران، به خوبی اوضاع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی زمان خود را نقد کرده‌اند؟

۱۶ تاریخ‌های منظوم از چه زمانی رواج و رونق بسیار یافت، سراینده‌گان این آثار رویدادهای تاریخی را چه کردند؟

۱۷ برجسته‌ترین اثر تاریخ‌های سلسله‌ای را بنویسید.

۱۸ تاریخ‌نویسی سلسله‌ای چگونه با تاریخ نویسی محلی پیوستگی یافت؟

۱۹ کتاب‌های تاریخ‌های سلسله‌ای به چه منظوری تدوین می‌شدند؟

۲۰ انگیزه اصلی نویسندگان تاریخ‌های محلی چه بوده است؟

۲۱ انگیزه اصلی مورخان تاریخ‌های محلی برای ثبت رویدادها چیست؟

۲۲ از چه زمانی تاریخ‌های عمومی رواج پیدا کردند و تا چه زمانی تداوم داشتند؟

درس ۲ - روش پژوهش در تاریخ؛ بررسی و سنجش اعتبار شواهد و مدارک

۲۳ سنجش اعتبار و نقد راوی چرا و چگونه صورت می‌گیرد؟

۲۴ مقایسه و تطبیق با سایر منابع و شواهد برای سنجش اعتبار و نقد و بررسی گزارش‌ها و منابع تاریخی به چه منظوری انجام می‌شود؟

۲۵ سنجش اعتبار و نقد و بررسی گزارش‌ها و منابع تاریخی از چه راه‌هایی صورت می‌پذیرد؟

۲۶ در گذشته، برخی از مورخان مانند مسعودی برای بررسی درستی و یا نادرستی برخی از اخبار، دست به چه اقدامی می‌زدند؟

۲۷ وقتی می‌گوییم «یکی از کارهای مورخان در نقد روایت‌کننده این است که چه فاصله زمانی و مکانی بین راوی و خبر وجود دارد» منظور چیست؟

۲۸ نقد یک خبر تاریخی که در حقیقت همان اعتبارسنجی و بررسی اصالت خبر محسوب می‌شود، در چند مرحله انجام می‌شود، آنها را بنویسید.

۲۹ مورخان وقتی با یک گزارش تاریخی روبه‌رو می‌شوند، چه می‌کنند؟

۳۰ مهم‌ترین رسالت مورخان چیست؟

۳۱ ویژگی‌های تاریخ‌نگاری روایی را بنویسید. (ذکر دو مورد کافی است)

۳۲ روش تاریخ‌نگاری روایی و ترکیبی را مقایسه کنید.

۳۳ نمونه‌هایی از تاریخ‌نگاری براساس موضوعی را نام ببرید.

۳۴ یکی از روش‌های مورخان در دوران اسلامی، روش سال‌شماری بوده است، این روش چه ویژگی‌هایی داشته است؟

۳۵ روش کار در تاریخ‌نگاری تحلیلی را بنویسید.

۳۶ برجسته‌ترین چهره‌های تاریخ‌نگاری ترکیبی را بنویسید.

۳۷ تاریخ‌نگاری ترکیبی به چه نوع تاریخ‌نگاری گفته می‌شود؟

۳۸ یکی از معایب سبک تاریخ‌نگاری روایی را بنویسید.

۳۹ مهم‌ترین ویژگی تاریخ‌نگاری روایی را بنویسید.

۴۰ تاریخ‌نگاری روایی به چه نوع تاریخ‌نگاری گفته می‌شود؟

۴۱ مزایای تاریخ‌نگاری روایی را بیان کنید.

۴۲ منظور از تاریخ‌نگاری ترکیبی چیست و برجسته‌ترین چهره‌های این نوع تاریخ‌نگاری را بنویسید.

۴۳ زمانی که محور تاریخ‌نگاری یک شهر، جنگ‌ها یا طبقاتی از مردم باشند، از چه نوع روش تاریخ‌نگاری استفاده شده است؟

۴۴ در تاریخ‌نگاری مورخان ضمن ارائه و جمع‌بندی ترکیبی از اخبار و روایت درباره یک رویداد، خود نیز به بررسی و تبیین علل و عوامل ظهور آن حادثه می‌پردازند.

فصل دوم : ظهور اسلام، حرکتی تازه در تاریخ بشر

درس ۳ - اسلام در مکه

۴۵ مشخصات آیین بت‌پرستی ساکنان شبه‌جزیره عربستان را بنویسید. (ذکر دو مورد کافی است)

۴۶ مفهوم جاهلیت را شرح دهید.

۴۷ وضعیت اقتصادی شبه جزیره عربستان، متأثر از چه عواملی بود؟

۴۸ خصلت‌های اخلاقی ساکنان عربستان در دوران پیش از اسلام در چه چارچوبی مفهوم پیدا می‌کرد؟

۴۹ شاخص‌ترین ارزش‌های حاکم بر نظام قبیله‌ای عربستان چه بود؟

۵۰ در آستانه ظهور اسلام، چه گروه‌هایی ساکن شبه جزیره عربستان را تشکیل می‌دادند؟

۵۱ برجسته‌ترین دستاورد فرهنگی اعراب در دوران جاهلیت چه بود؟

۵۲ در هنگام ظهور اسلام وضعیت قبیله‌های عرب چگونه بود؟

۵۳ کدام یک از تعاریف زیر صحیح است؟

- الف) قبیله یک واحد سیاسی و اجتماعی مستقل به حساب می‌آمد و شامل تمامی مردم می‌شد که دارای نیای مشترک بودند.
 ب) قبیله فقط شامل مردمی می‌شد که دارای نیای مشترک بودند.
 پ) قبیله یک واحد اجتماعی و سیاسی مستقل بود که مردم آن دارای نیای مشترک نبودند.
 ت) قبیله شامل تمامی مردمی می‌شد که دارای نیای مشترک بودند و با یکدیگر پیوند خونی نداشتند.

۵۴ اندیشه خروج از مکه چرا و چگونه به ذهن پیامبر و مسلمانان راه یافت؟ نمونه‌های دیگری از هجرت‌های مهم در تاریخ اسلام را بیان کنید.

۵۵ دلیل بیاورید که چرا سران قریش در مکه با اسلام و پیامبر به دشمنی و مخالفت می‌پرداختند.

۵۶ اندیشه خروج از مکه چرا و چگونه به ذهن پیامبر و مسلمانان راه یافت؟

۵۷ بنی‌هاشم برای کاهش آثار مخرب تحریم‌های اجتماعی و اقتصادی قریش دست به چه اقدامی زدند؟

۵۸ هدف مشرکان از تحریم و محاصره اجتماعی و اقتصادی بنی‌هاشم چه بود؟

۵۹ به چه دلیل سران قریش تصمیم به تحریم و محاصره اجتماعی و اقتصادی بنی‌هاشم گرفتند؟

۶۰ پیامبر در آغاز چگونه دعوت خود را آغاز نمود و چه کسانی به او در ابتدا ایمان آوردند؟

درس ۴ - امت و حکومت نبوی در مدینه

۶۱ قبیله‌ها و طایفه‌های شهر یثرب از نظر سیاسی چه ویژگی‌هایی داشتند؟

۶۲ قبیله‌های عرب شهر یثرب چه ویژگی‌هایی داشتند؟

۶۳ شهر یثرب در بدو هجرت پیامبر چه خصوصیتی داشت؟

۶۴ در مدینه به اهل مَنَه به چه کسانی گفته می‌شد؟

۶۵) متن زیر را بخوانید و به موارد خواسته شده پاسخ دهید:

در رجب یا به روایتی دیگر در رمضان سالی که حضرت پیامبر به چهل سالگی رسیده بود، فرشته وحی پیام الهی را به ایشان رساند. نزول آیات سوره علق به منزله آغاز رسالت الهی حضرت محمد (ص) بود. پیامبر اکرم سه سال پس از بعثت، به فرمان خداوند دعوت خود را آشکار و عمومی کرد. در این میان حوادث بسیاری رخ داد یکی از آنها سال دهم بعثت بود که دو حامی بزرگ پیامبر، حضرت خدیجه (ع) و حضرت ابوطالب به فاصله کوتاهی از دنیا رفتند؛ دیگری مراسم حج سال سیزدهم بعثت بود که ۷۳ مرد و زن از اهالی یثرب در عقبه با رسول خدا پیمان عقبه دوم را بستند. از جمله حوادث دیگر تشکیل نیروی انتظامی به تصمیم رسول خدا به دنبال نزول آیات جهاد بود. در سال دوم هجرت، جنگی میان سپاه اسلام و لشکریان مشرک در مکانی به نام بدر صورت گرفت. در سال سوم و پنجم هجرت جنگ احد و خندق یا احزاب اتفاق افتاد. حدود دو سال پس از پیمان حدیبیه، پیامبر مکه را به صورت مسالمت آمیز در رمضان سال هشتم هجرت فتح کرد.

با توجه به مبدأ تاریخ اسلام، رویدادهای زیر را روی خط زمان مشخص کنید.

الف) دعوت عمومی پیامبر ب) جنگ احد ج) پیمان عقبه دوم د) پیمان حدیبیه

۶۶) ویژگی‌های تعلیم و تربیت در حکومت پیامبر را بنویسید؟

۶۷) رسول خدا در بازگشت از حجه الوداع در مکانی به نام غدیر خم، به امت اسلام چه نکاتی را بیان نمودند؟

۶۸) حجه الوداع در چه سالی برگزار گردید، عمده‌ترین نگرانی پیامبر در این زمان چه بود؟

۶۹) مورخان سال نهم هجری را چه می‌نامند؟ علت این نام‌گذاری چیست؟

۷۰) چگونگی و دلیل فتح مکه توسط پیامبر را بنویسید.

۷۱) چه عواملی زمینه مساعدی برای نشر اسلام در میان قبیله‌های منطقه حجاز و گسترش محدوده اسلام و حکومت پیامبر فراهم آورد؟

۷۲) مهمترین اقدام پیامبر برای تأسیس نظام اجتماعی و سیاسی منسجم در مدینه چه بود؟

۷۳) الگوی حکومتی پیامبر چگونه در مدینه کامل شد؟

۷۴) پیمان برادری که توسط پیامبر اسلام در شهر مدینه جاری گردید با چه هدفی بود؟ چگونگی آن را بنویسید.

۷۵) رسول خدا، به منظور ایجاد همبستگی میان مهاجران و انصار و همزیستی مسالمت آمیز ساکنان مدینه، دست به اقدام‌های مهمی زدند، هدف از این اقدامات چه بود؟

۷۶) رسول خدا، به منظور ایجاد همبستگی میان مهاجران و انصار و همزیستی مسالمت آمیز ساکنان مدینه دست به چه اقدامی زدند.

۷۷) نتیجه پیمان عقبه دوم چه بود؟

۷۸ منابع درآمد حکومت اسلامی در زمان پیامبر را نام ببرید.

۷۹ پیامبر اسلام در مقابل دسیسه‌گری‌های یهودیان چه اقداماتی به عمل آورد؟

۸۰ اقدامات منافقان در مدینه را بنویسید.

۸۱ نتیجه پیروزی مسلمانان بر قریش در نبرد بدر را بنویسید.

۸۲ هدف از عملیات نظامی و اطلاعاتی مسلمانان در اواخر سال نخست هجرت، چه بود؟

۸۳ رسول خدا در چه زمانی تصمیم به تشکیل نیروی نظامی گرفت؟

درس ۵ - تثبیت و گسترش اسلام در دوران خلفای نخستین

۸۴ علل بروز جنگ‌های رده را بیان کنید.

۸۵ جنگ‌هایی که مخالفان حضرت علی (ع) بر جامعه اسلامی تحمیل کردند، چه تأثیراتی داشت؟

۸۶ ویژگی‌های دوره خلافت حضرت علی (ع) را بنویسید.

۸۷ به چه دلیل طلحه و زبیر به صف مخالفان حضرت علی (ع) پیوستند؟

۸۸ علت سرکشی معاویه در مقابل حضرت علی (ع) چه بود؟

۸۹ علت مخالفت سران قریش و به ویژه اشراف بنی‌امیه با خلافت امام علی (ع) چه بود؟

۹۰ حضرت علی (ع) چگونه به خلافت رسید؟

۹۱ چه گروه‌ها و افرادی با خلافت ابوبکر مخالف بودند؟

۹۲ منظور حضرت علی (ع) از این سخن چیست؟

«تمام قرآن را تلاوت کردم و برای فرزندان اسماعیل بر فرزندان اسحاق به اندازه این چوب [تکه چوبی که از زمین برداشته بود] برتری نیافتم.»

۹۳ شیوه تقسیم و توزیع بیت المال توسط علی (ع) و سه خلیفه پیش از او را توضیح دهید.

۹۴ از نظر اقتصادی وضعیت جامعه اسلامی در دوران خلفای نخستین را توضیح دهید.

۹۵ چگونه زمینه برای پیشروی مسلمانان در دیگر مناطق آفریقا فراهم شد؟

۹۶ چه عاملی بسزایی در عدم متحد نشدن مصریان با رومیان علیه مسلمانان، داشت؟

۹۷ مصریان به چه دلایلی نسبت به حاکمیت امپراتوری روم بر سرزمین خویش ناخوشنود بودند؟

۹۸ مسلمانان به چه علت درمصد فتح مصر برآمده‌اند؟

۹۹ به چه علت پایه‌های حاکمیت امپراتوری روم شرقی در منطقه شام سست شده بود؟

درس ۶ - امویان بر مسند قدرت

۱۰۰ ترفندها و اقدام‌های تبلیغاتی و سیاسی معاویه را برای دستیابی به قدرت و تأسیس خلافت اموی فهرست کنید.

۱۰۱ خلافت امویان چگونه شکل گرفت؟

۱۰۲ توسعه نیروی دریایی در زمان معاویه به چه منظوری صورت گرفت؟

۱۰۳ یکی از اقدام‌های برجسته امویان، در فتوحات مسلمانان در این دوران چه بود؟

۱۰۴ چگونگی جنگ‌های میان مسلمانان و سپاه امپراتوری روم شرقی در زمان امویان را توضیح دهید.

۱۰۵ به چه دلیل امام حسن (ع) خلافت را به معاویه واگذار کرد؟

۱۰۶ فرماندهی سپاه امام حسن (ع) در جنگ با معاویه را چه شخصی برعهده داشت، وضعیت سپاه امام حسن (ع) در این جنگ و لشگرکشی چگونه بود؟

۱۰۷ زمینه‌های سیاسی قیام‌ها و جنبش‌های عصر اموی را با ذکر مثال شرح دهید.

۱۰۸ چرا اقدامات اصلاحی عمر بن عبدالعزیز موجب تغییر مهم و تحول پایداری در سیاست امویان نشد؟

۱۰۹ موالی در قیام چه اشخاصی حضوری چشمگیر داشتند؟

۱۱۰ چه عاملی باعث گرایش مخالفان خلافت بنی‌امیه به اهل بیت پیامبر را فراهم آورد؟

۱۱۱ کدام اقدام خلفای اموی، باعث تضعیف درونی خلافت امویان را فراهم آورد؟

۱۱۲) نخستین گام معاویه جهت موروثی کردن خلافت را نوشته، توضیح دهید؟

۱۱۳) در زمان امویان، شیوهٔ اخذ بیعت چگونه بود؟

۱۱۴) نشانه‌ها و آثار تحولات پس از خلافت امویان بر حکومت سرزمین‌های اسلامی را بنویسید؟

۱۱۵) مهمترین تحولی که با خلافت خاندان اموی پدید آمد، چه بود؟

۱۱۶) کدام سرزمین‌های اسلامی، صحنهٔ مبارزه و جنبش‌های اعتراضی مخالفان حکومت اموی بود؟

۱۱۷) دعوت داعیان عباسی به آل محمد چه نتایجی به همراه داشت؟

۱۱۸) پس از امام سجاد (ع)، امامان شیعه، دست‌به‌چه فعالیت‌هایی زدند؟

۱۱۹) ویژگی‌های دوران امامت امام سجاد (ع) را بنویسید.

۱۲۰) مسجد جامع و کاخ دو شاهکار معماری جهان اسلام در اندلس محسوب می‌شوند.

۱۲۱) برجسته‌ترین میراث اسلامی اندلس در چه عرصه‌ای تجلی یافت؟

۱۲۲) میراث تمدنی مسلمانان در اندلس در چه زمینه‌هایی بوده است؟

۱۲۳) چگونه حکومت امویان در اندلس اسپانیا تشکیل گردید؟

درس ۷ - جهان اسلام در عصر خلافت عباسی

۱۲۴) چگونه بنای شهر بغداد توسط منصور، جهت پایتخت شدن این شهر به‌عنوان پایتخت عباسیان را توضیح دهید.

۱۲۵) مهم‌ترین اقدامات منصور، خلیفهٔ دوم حکومت عباسیان را بنویسید.

۱۲۶) پس از سفاح چه شخصی به خلافت رسید، او چه نقشی در حکومت عباسیان داشت؟

۱۲۷) به چه دلیل خلیفهٔ اول بنی‌عباس (ابوالعباس سفاح) مدعی بود که حق به‌حق‌دار رسیده است؟

۱۲۸) علت تغییر پایتخت و پرچم خاندان عباسی توسط مامون چه بود؟

۱۲۹ خاندان ایرانی سهل در دوران کدام خلیفه عباسی نقش تعیین کننده‌ای داشتند؟

۱۳۰ به چه دلیل ایرانیان در کنار اعراب از جایگاه ممتازی در حکومت عباسیان برخوردار شدند؟

۱۳۱ در دوره نخست خلافت عباسیان، تشکیلات اداری یا دیوانی چگونه بود؟

۱۳۲ به چه دلیل مامون عباسی، امام رضا را مجبور به پذیرش ولایتعهدی خود نمود؟

۱۳۳ در مرکز بیت‌الحکمه چه نوع فعالیت‌هایی انجام می‌شد؟

۱۳۴ در نهضت ترجمه چه موضوعاتی به عربی ترجمه شد؟ این دوران از چه زمانی آغاز شد و تا چه زمانی ادامه داشت.

۱۳۵ نهضت ترجمه در دوران حکومت عباسیان چه تاثیری داشت؟

۱۳۶ دو دیوان جُند (سپاه) و خراج (استیفاء) به‌ترتیب در دوران حکومت عباسیان چه وظایفی داشتند؟

۱۳۷ یکی از اقدام‌هایی که در زمان عبدالملک مروان، در امور دیوانی انجام شد را بنویسید.

۱۳۸ پیشینه تاسیس دیوان در دوران اسلامی به زمان کدام خلیفه برمی‌گردد، چگونگی آن را بنویسید.

۱۳۹ مهم‌ترین دستاوردهای خلافت فاطمیان در عرصه علم و آموزش چه بود؟ توضیح دهید.

۱۴۰ سیاست مذهبی خلافت فاطمی چگونه بود؟

۱۴۱ صنعت پارچه‌بافی در زمان فاطمیان چه شرایطی داشت؟

۱۴۲ به‌منظور آنکه دارالعلم قاهره بتواند نقشی همچون بیت‌الحکمه بغداد داشته باشد، فاطمیان چه اقداماتی به عمل آوردند؟

۱۴۳ دو مرکز بزرگ آموزش در شهر قاهره توسط فاطمیان بنیان‌گذاری شده است را بنویسید.

فصل سوم : ایران از ورود اسلام تا پایان صفویه

درس ۸ - اسلام در ایران؛ زمینه‌های ظهور تمدن ایرانی - اسلامی

۱۴۴ زمینه‌های سیاسی شکست حکومت ساسانیان از اعراب مسلمان را شرح دهید.

۱۴۵ وضعیت سیاسی ایران هم‌زمان با ظهور اسلام چگونه بود؟

۱۴۶ پیروزی اعراب مسلمان در کدام جنگ سرنوشت حکومت ساسانی را قطعی کرد و نام این پیروزی را اعراب مسلمان چه گذاشتند؟

۱۴۷ چه حادثه‌ای باعث گردید، اُیهت و عظمت قدرت ساسانیان در چشم اعراب فروریزد؟

۱۴۸ به چه دلیل هم‌زمان با ظهور اسلام، وضعیت سیاسی و اجتماعی ایران چندان مناسب نبود؟

۱۴۹ حکومت ساسانیان برای جلوگیری از حمله قبایل بیابانگرد چه اقداماتی به عمل آورده بود؟

۱۵۰ عوامل شکست قادسیه را نام ببرید.

۱۵۱ دلایل ناخشنودی و مخالفت ایرانیان با خلافت عباسی چه بود؟

۱۵۲ بیشتر مهاجران عرب به ایران در ابتدا با چه شیوه‌ای زندگی می‌کردند و در چه محله‌هایی سکونت گزیدند؟

۱۵۳ در زمان حکومت بنی‌امیه، مناطق مختلف ایران چگونه اداره می‌شدند؟

۱۵۴ در دو بُعد اجتماعی و فرهنگی، ایرانیان چگونه با خلافت اموی مبارزه می‌کردند؟

۱۵۵ کدام اثر ابن‌سینا، سهم بسزایی در مطرح کردن زبان فارسی به عنوان زبان علم داشت؟

۱۵۶ براساس شواهد و مستندات تاریخی، روند اسلام‌پذیری ایرانیان چگونه بود؟

۱۵۷ کدام رفتارهای غیراسلامی برخی از حاکمان اموی، محدودیت‌ها و موانعی را بر سر راه گروش ایرانیان به اسلام، ایجاد کرد؟

درس ۹ - ظهور و گسترش تمدن ایرانی - اسلامی

۱۵۸ حکومت‌های طاهریان و سامانیان را با سلسله‌های صفاریان و آل‌بویه از نظر نحوه به قدرت رسیدن و نوع رابطه با خلافت عباسی مقایسه کنید.

۱۵۹ روند گروش ایرانیان به دین اسلام در دوران سلسله‌های حکومتی مستقل ایرانی در دوران خلافت عباسیان چگونه بود؟

۱۶۰ عوامل رونق اقتصادی و رشد شهرنشینی در زمان سامانیان و آل‌بویه چه بود؟

۱۶۱ مهم‌ترین پیامد سیاسی ظهور حکومت‌های ایرانی، در دوره خلفای عباسی چه بود؟

۱۶۲ روابط حکومت علویان طبرستان با خلافت عباسی چگونه بود؟

۱۶۳ اظهار اطاعت امیران طاهری و سامانی از خلیفه به چه منظوری انجام می‌گرفت؟

۱۶۴ کدام سلسله‌های ایرانی با فرمان خلیفه عباسی به حکومت رسیدند؟

۱۶۵ سلسله آل‌بویه را چه کسانی تأسیس کردند؟

۱۶۶ یعقوب لیث صفاری که بود؟

۱۶۷ بنیان‌گذار حکومت علویان طبرستان که بود و این سلسله در چه منطقه‌ای شکل گرفت؟

۱۶۸ سلسله‌های طاهریان و سامانیان، ریشه در چه خاندان‌هایی داشتند؟

۱۶۹ سرآغاز تغییر اوضاع سیاسی ایران در عصر خلفای عباسی با چه رویدادی بود؟

۱۷۰ مهم‌ترین پیامد سیاسی تأسیس حکومت‌های ایرانی چه بود؟

۱۷۱ چه عاملی مأمون را متوجه این نکته کرد که باید تغییری در شیوه اداره قلمرو خلافت ایجاد کند؟

۱۷۲ جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید:

(فلسفه - کلام - پزشکی - فیلسوف)

الف) بروز اختلافات دینی در میان مسلمانان و شکل‌گیری فرقه‌ها و مذاهب مختلف، به گسترش علم کمک کرد.
ب) جرج سارتن، پدر علم، رازی را بزرگ‌ترین اسلام و قرون وسطا می‌داند.

۱۷۳ نقش سلسله‌های ایرانی را در پیشرفت و شکوفایی علوم و معارف اسلامی در سده‌های سوم تا پنجم هجری شرح دهید.

۱۷۴ امیران و وزیران فرهنگ‌پرور این سلسله‌ها، چه اقداماتی جهت رونق و شکوفایی علم و فرهنگ به‌عمل آوردند؟

۱۷۵ در عصر سامانیان وضعیت زبان و ادب فارسی چه تحولی یافت؟

۱۷۶ نخستین کتاب جغرافیایی که به زبان فارسی نگارش یافت، چه کتابی است؟

الف) حدود العالم من المشرق الى المغرب
ب) قانون
پ) شفا
ت) دانشنامه علایی

درس ۱۰ - ایران در دوران غزنوی، سلجوقی و خوارزمشاهی

۱۷۷ شکل‌گیری نظام سلطنت در دوره سلجوقی، چه تأثیری بر جایگاه و قدرت سیاسی - نظامی خلفای عباسی داشت؟

۱۷۸ از اواخر قرن چهارم تا زمان حمله مغولان در اوایل قرن هفتم هجری، کدام سلسله‌ها بر بخش‌هایی و گاه بر سراسر ایران حکومت کردند؟

۱۷۹ پس از چه حادثه‌ای حکومت سلجوقیان منقرض شد؟

۱۸۰ چه عاملی باعث از دست رفتن ماوراءالنهر از دست حکومت سلجوقیان گردید؟

۱۸۱ وسعت حکومت سلجوقیان پس از جنگ ملازگرد چگونه بود؟

۱۸۲ طغرل سلجوقی به چه علت خود را «مُنَجی خلافت» معرفی کرد؟

۱۸۳ حکومت غزنویان تا چه زمانی و بر چه سرزمین‌هایی ادامه یافت؟

۱۸۴ به چه علت سلطه غزنویان بر خراسان به سر رسید؟

۱۸۵ چه عواملی باعث غفلت مسعود غزنوی از وضعیت مردم گردید؟

۱۸۶ اهداف محمود غزنوی از حمله به هند چه بود؟

۱۸۷ نقش وزیر در دوران حکومت خوارزمشاهیان چگونه بود؟

۱۸۸ نظام اداری دوره خوارزمشاهی را با دوره سلجوقی مقایسه کنید.

۱۸۹ تشکیلات اداری حکومت سلجوقیان را نام ببرید.

۱۹۰ بافت مذهبی شهرهای ایران را در دوران غزنویان، سلجوقیان و خوارزمشاهیان به اختصار توضیح دهید.

۱۹۱ چه عواملی به اختلافات و درگیری‌های فرقه‌ها و مذاهب اسلامی در دوران غزنوی و سلجوقی دامن می‌زد؟

۱۹۲ شهرهای دوران غزنویان، سلجوقیان و خوارزمشاهیان از چه بخش‌هایی تشکیل شده بود؟

۱۹۳ پس از نظام‌الملک، به چه دلیل زمین‌داری اقطاع باعث ضعف و زوال حکومت سلجوقی شد؟

۱۹۴ عمده‌ترین شکل مالکیت زمین در ایران، چه بود؟

۱۹۵ یکی از تحولات چشمگیر دوران حاکمیت غزنویان، سلجوقیان و خوارزمشاهیان از نظر اقتصادی چه بود؟

۱۹۶ پیامدهای رونق تجارت در دوره سلجوقیان را بیان کنید.

۱۹۷ در دوره غزنوی و سلجوقی دلیل گسترش مراکز آموزشی تعلیم علوم دینی چه بود؟

۱۹۸ در چه عصری شعر فارسی به اوج خود رسید؟ برخی از مهم‌ترین آثار این دوره را بنویسید.

درس ۱۱ - حکومت، جامعه و اقتصاد در عصر مغول - تیموری

۱۹۹ در دوره نامسلمانی مغول، بزرگان ایرانی برای مهار خشونت و رفتارهای خودسرانه فاتحان مغول، چه تلاش‌هایی کردند؟

۲۰۰ نتایج حمله هولاکوخان به ایران را بنویسید.

۲۰۱ دوره مسلمانی مغول‌ها در ایران از زمان کدام ایلخان آغاز می‌شود؟

۱ - الجایتو ۲ - ارغون ۳ - غازان ۴ - ابوسعید

۲۰۲ موج اول حمله مغول به ایران چه پیامدهایی داشت (ذکر سه مورد کافی است).

۲۰۳ دلیل محدود شدن حکومت تیموریان در مناطق شرقی ایران چه بود؟

۲۰۴ مهم‌ترین اقدامات هولاکوخان را بنویسید.

۲۰۵ ایلخان به چه معنی است و حکومت ایلخانان به چه حکومتی گفته می‌شود؟

۲۰۶ مغول‌های از چه دسته‌ای بودند؟

۲۰۷ محاکم سه‌گانه جامعه ایران دوران اسلامی را نام برده، این محاکم بر چه اساسی قضاوت می‌کردند؟

۲۰۸ جاهای خالی را با کلمات زیر تکمیل کنید. (دو مورد اضافی است).

(عشیره - اهل ذمه - اهل صفه - معیشت)

الف) در زمان پیامبر(ص) برخی از مهاجران بی‌ضاعت در جوار مسجد اقامت گزیدند که به مشهور شدند.

ب) قشربندی اجتماعی ایران در عصر مغول - تیموری صرف‌نظر از سه گونه متفاوت جامعه مبتنی بر شیوه است.

۲۰۹ گروه‌بندی اجتماعی ایران در عصر ایلخانی چه وضعیتی داشت؟

۲۱۰) جامعه دوره مغول تیموری به چند دسته تقسیم می‌شدند؟ آنها را نام ببرید. گروه اشرافیت نظامی در این دوره شامل چه اشخاصی می‌شد؟

۲۱۱) یکی از ویژگی‌های نظام اجتماعی عصر مغول تیموری چه بود؟

۲۱۲) یکی از ویژگی‌های اجتماعی در دوران فرمانروایی مغولان و تیموریان، چه بود؟

۲۱۳) برخی از شهرک‌ها و شهرهایی که توسط ایلخانان ساخته شد را بنویسید.

۲۱۴) وضعیت تجارت ایران در عصر ایلخانان و عوامل مؤثر بر آن را شرح دهید.

۲۱۵) وضعیت نظام مالیاتی را در دوره مغولان بیان کنید.

۲۱۶) انواع مالیات‌هایی که تا پایان دوره تیموریان رواج داشت را نام ببرید.

درس ۱۲ - فرهنگ و هنر در عصر مغول - تیموری

۲۱۷) علل رشد تصوف در دوران مغولان و تیموریان را شرح دهید.

۲۱۸) تسامح و تساهل دینی مغول‌ها چه تأثیری بر اسلام‌پذیری آنها داشت؟

۲۱۹) علت تمکن مالی و قدرت اقتصادی نامناسب رهبران طریقت‌های فرهنگ صوفی‌گری چه بود؟

۲۲۰) چه عواملی باعث افزایش نفوذ و موقعیت اجتماعی رهبران و مشایخ آن طریقت‌های صوفیانه شد؟

۲۲۱) از ویژگی‌های شاخص عصر مغول - تیموری از نظر دینی چه بود؟

۲۲۲) علت گسترش تشیع در ایران دوران ایلخانان چه بود؟

۲۲۳) اقوام مغول نسبت به پیروان دین‌های دیگر چه برخوردی داشتند؟

۲۲۴) فاخرترین نمونه شاهنامه مصور شده در عصر تیموری چه نام دارد؟

۲۲۵) چه عواملی در پدید آمدن کتاب‌های مصور به هنرمندان دوران جانشینان تیمور کمک زیادی کرد؟

۲۲۶) تأسیس چه مراکزی در دوران مغولان تأثیر شگرفی بر رونق فرهنگ و هنر آن دوران داشت؟

۲۲۷ در عصر ایلخانان، هنر نگارگری تلفیقی از سنت‌های نقاشی کدام کشورها بود؟

۲۲۸ نقش خواجه نصیرالدین توسی در رونق علوم مختلف در دوران ایلخانان چه بود؟

درس ۱۳ - تحولات سیاسی و اقتصادی ایران در دوره صفوی

۲۲۹ بنیانگذار و رهبر طریقت صفوی چه نام داشت؟

۲۳۰ تاریخ روابط خارجی ایران عصر صفوی در چند بخش قابل بررسی است؟ آنها را بنویسید.

۲۳۱ رکن مهم فعالیت‌های اقتصادی در عصر صفوی چه بود؟

۲۳۲ بسیاری از مورخان و محققان عصر شاه‌عباس را چه می‌نامند؟

۲۳۳ شاه‌عباس اول، چگونه توانست ایران را به یکی از کانون‌های بزرگ سیاسی و اقتصادی جهان آن روز تبدیل کند؟

۲۳۴ شاه‌عباس اول به‌منظور تقویت قدرت سیاسی و نظامی دولت مرکزی و کاهش توان سیاسی و نظامی امیران و ایلات قزلباش، دست به چه اقدامی زد؟

۲۳۵ مشایخ صفوی به چه واسطه‌ای مورد احترام و تکریم فرمانروایان بودند؟

۲۳۶ مهم‌ترین اثر و نتیجه سیاسی، اجتماعی و مذهبی هجوم مغولان به ایران چه بود؟

۲۳۷ شاه‌اسماعیل اول چگونه پادشاه شد؟

۲۳۸ مذهب شیعه در چه دوره‌ای به سرزمین ما راه یافت و با چه حادثه‌ای رو به گسترش نهاد؟

۲۳۹ به چه دلیل تأسیس حکومت صفوی در تاریخ ایران دوره اسلامی، رویدادی بسیار مهم و سرنوشت‌ساز محسوب می‌شود؟

۲۴۰ مهم‌ترین مسائل و مشکلات نخستین سال‌های پادشاهی شاه تهماسب و شاه عباس اول را مقایسه کنید.

۲۴۱ کدام‌یک از شاهان صفوی با اتخاذ تدابیر و سیاست‌های مناسب، توانست پایه‌های این حکومت را تثبیت کند؟

۱- شاه اسماعیل ۲- شاه عباس اول ۳- شاه تهماسب ۴- شاه عباس دوم

۲۴۲ شاه‌عباس چگونه سپاه عثمانی را در غرب کشور شکست داد؟

۲۴۳ تا زمان شاه‌عباس اول، سپاه صفوی متشکل از چه نیروهایی بود؟

۲۴۴ دلایل آشفتگی و نابسامانی اوضاع در سال‌های آغازین پادشاهی شاه تهماسب چه بود؟

۲۴۵ شاه‌عباس اول برای نجات کشور از مسائل و مشکلات داخلی و خارجی، چه اقدامات و اصلاحاتی انجام داد؟ (نام ببرید)

۲۴۶ در پی چه رویدادی حیات حکومت صفویان پایان یافت؟

۲۴۷ شاه‌سلطان‌حسین به‌شدت تحت نفوذ چه کسانی و گروه‌هایی قرار داشت؟

۲۴۸ یکی از منابع عمده درآمد خزانه سلطنتی در زمان شاه‌عباس اول، چه بود؟

۲۴۹ دو عاملی که نقش بسزایی در توسعه روابط صفویان و اروپاییان داشت را بنویسید.

۲۵۰ چرا تأسیس حکومت صفوی از منظر روابط خارجی، نقطه عطفی در تاریخ ایران اسلامی به‌شمار می‌آید؟

۲۵۱ املاک خصوصی در دوران صفوی چه نوع املکی بودند؟

۲۵۲ اراضی ممالک چه نوع اراضی بودند؟

۲۵۳ در دوره صفویه زمین‌ها به چند دسته تقسیم می‌شدند؟ آنها را نام ببرید.

۲۵۴ عوامل توسعه روابط ایران و اروپا در دوره صفویه را بیان کنید.

۲۵۵ در دوره صفویه، زمین‌ها به چند دسته تقسیم می‌شدند؟ توضیح دهید.

درس ۱۴ - فرهنگ و تمدن در عصر صفوی

۲۵۶ صفویان چگونه زمینه مساعد و مناسبی را برای توسعه و شکوفایی فرهنگی و تمدنی ایران فراهم آوردند؟

۲۵۷ «حکمت متعالیه» در فلسفه را چه کسی بنیان نهاد؟

۲۵۸ در عرصه حدیث و فقه، مهم‌ترین دانشمندان دوره صفویه را بنویسید.

۲۵۹ در عصر صفویه در چه علومی علمای بزرگی پا به عرصه نهادند؟

۲۶۰ در دوره صفویه علوم و ریاضی چه وضعیتی داشت؟

۲۶۱ مهم‌ترین نوآوری رضا عباسی در نگارگری چه بود؟

۲۶۲ یکی از ویژگی‌های مهم فلزکاری عصر صفوی را بنویسید.

۲۶۳ صفویان چه تحولی در هنر فرش ایران ایجاد کردند؟

۲۶۴ مهم‌ترین نوآوری رضا عباسی در نگارگری چه بود؟

۲۶۵ هنر نگارگری در زمان کدام پادشاه صفوی به اوج شکوفایی خود رسید و مکتب اصفهان توسط چه شخصی پایه‌گذاری شد؟

۲۶۶ مکتب نگارگری قزوین در زمان کدام پادشاه صفوی پدید آمد و علت پیدایش این مکتب چه بود؟

۲۶۷ شاه اسماعیل، کدام نقاش را به تبریز برد و چه سمتی به او واگذار کرد؟

۲۶۸ به گزارش سیاحان غربی، میدان نقش جهان در شب عید نوروز چه وضعیتی داشت؟

۲۶۹ نماد قدرت سیاسی در میدان نقش جهان چه بود و میدان نقش جهان متعلق به که بود؟

۲۷۰ میدان نقش جهان اصفهان چه کاربردهایی داشت؟

۲۷۱ نماد معماری صفوی را نام برده. این اثر در زمان کدام پادشاه صفوی ساخته شد؟ مهم‌ترین ویژگی این اثر را بنویسید.

۲۷۲ چه عواملی باعث شکوفایی معماری ایرانی در عصر صفویان شد؟

۲۷۳ صفویان چگونه زمینه مساعد و مناسبی برای توسعه و شکوفایی فرهنگی و تمدنی فراهم آوردند؟

فصل چهارم: اروپا از قرون وسطا و عصر جدید

درس ۱۵ - قرون وسطا

۲۷۴ در قرون وسطا سرفها به چه کسانی گفته می‌شد؟

۲۷۵ فئودال‌ها در چه مکان‌هایی مستقر بودند؟

۲۷۶ پادشاهی فرانک‌ها در چه زمانی به اوج قدرت رسید؟

۲۷۷ چرا بازرگانان و صنعتگران از تقویت حکومت مرکزی توسط پادشاهان اروپایی حمایت می‌کردند؟

۲۷۸ نتیجه تشکیل ارتش منظم و دائمی از سوی پادشاهان اروپایی چه بود؟

۲۷۹ به چه دلیل شاهان و فرمانروایان اروپایی، اقدام به تشکیل ارتش منظم و دائمی کردند؟

۲۸۰ مسیحیان چگونه توانستند بخش‌های وسیعی از سرزمین اندلس را به تصرف خود درآورند؟

۲۸۱ سرزمین‌های اروپایی پس از هجوم و مهاجرت طوایف ژرمنی به اروپای غربی با چه مشکلات اقتصادی و اجتماعی مواجه شدند؟

۲۸۲ موقعیت کلیسا را در قرون وسطا به اختصار شرح دهید.

۲۸۳ در قرون وسطا، زبان رسمی آموزش چه بود و در چه موضوعات علمی تأکید می‌شد؟

۲۸۴ علت اختلاف پاپ و امپراتوری آلمان در سده‌های ۱۱ و ۱۲ م. چه بود؟

۲۸۵ پس از مرگ شارلمانی، اسقف‌ها و پاپ مدعی چه اموری شدند؟

۲۸۶ روابط کلیسا با شاهان در قرون وسطا چگونه بود؟

۲۸۷ رسم بخشش گناهان در کلیسای قرون وسطا را توضیح دهید.

۲۸۸ تأثیرگذارترین نهاد در قرون وسطا در اروپا چه بود؟

درس ۱۶ - رنسانس و عصر جدید

۲۸۹ مهم‌ترین زمینه‌های ظهور رنسانس را بنویسید.

۲۹۰ رنسانس به چه معناست و منظور از آن چیست؟

۲۹۱ هنرمندان دوره رنسانس با محور قرار دادن چه موضوعاتی آثار بی‌نظیری به وجود آوردند؟

۲۹۲ چه عاملی باعث افزایش آشنایی و آگاهی‌های اروپاییان با ابعاد مختلف تمدن اسلامی شد؟

۲۹۳ دانشمندان اروپایی در قرون وسطا از چه طریقی با دستاوردهای فکری و فرهنگی جهان اسلام آشنا شدند؟

۲۹۴ بورژوا به چه کسانی گفته می‌شد؟

۲۹۵ جنبش اصلاح دینی در چه زمانی و چگونه شروع شد؟

۲۹۶ چرا با کشف قاره آمریکا، خرید و فروش برده به سرعت افزایش یافت؟

۲۹۷ سفر دریایی کریستف کلمب با حمایت چه کشوری صورت پذیرفت و منجر به چه شد؟

۲۹۸ پرتغالی‌ها در چه زمانی و در چه ناحیه‌ای مشغول کشف سرزمین‌های جدید شدند؟

۲۹۹ چرا اسپانیایی‌ها و پرتغالی‌ها از تجارت پررونق دریای مدیترانه و سرزمین‌های پیرامون آن سود زیادی نمی‌بردند؟

۳۰۰ انگیزه و عوامل اکتشافات جغرافیایی عصر رنسانس را بنویسید.

پاسخ نامه تشریحی

۱

الف نادرست

ب نادرست

پ درست

ت نادرست

ث نادرست

۲ به آثاری گفته می‌شود که به‌صورت مکتوب نیستند مانند محوطه‌ها و بناهای تاریخی، ابزار و وسایل دست‌ساخته انسان و آثار شفاهی مانند قصه‌ها و افسانه‌ها

۳ تاریخ‌نگاری عمومی یکی از شاخه‌های تاریخ‌نگاری در ایران است که از قرن سوم هجری قمری آغاز و تا اواخر عصر قاجار تداوم یافت.

۴ مکان‌های تاریخی مثل غار چرا، کوه اُخُد و یا دشت چالدران، هر یک بستر وقوع یک رویداد تاریخی به‌شمار می‌روند.

۵ آثار به جای مانده از انسان‌های جوامع گذشته از جمله مهم‌ترین شواهدی‌اند که به مورخ این امکان را می‌دهند تا از چگونگی اوضاع فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و نظامی دوران گذشته آگاهی یابند.

۶ الف- شماره ۳

ب- شماره ۴

ج- شماره ۱

د- شماره ۵

۷ قمیده‌نامه اهل خراسان

۸ نوشته‌های جغرافیایی اطلاعات بسیار بااهمیتی درباره آداب و رسوم، فرهنگ، نوع معیشت، آب و هوا، وضعیت اقتصادی، وضعیت نظامی، راه‌ها و کالاهای، قلعه‌ها، برج‌ها، بندرها و رودها، دریاها، پایتخت‌ها، ادیان و اعتقادات، نژاد و زبان و حدود و سرحدات و مرزهای سرزمین‌ها و حکومت محلی ارائه می‌دهند.

۹ زیرا سفرنامه‌ها حاوی اطلاعات مفیدی از زندگانی اجتماعی مردم ارائه می‌کنند که در دیگر منابع کمتر دیده می‌شوند.

۱۰ شباهت‌ها: هردو از تاریخ‌نگاری‌های دوره اسلامی در ایران می‌باشد. تفاوت‌ها: تاریخ عمومی از نظر موضوعی بسیار گسترده‌تر از سلسله‌ای است.

۱۱ شباهت‌ها: ۱- هردو از تاریخ‌نگاری‌هایی می‌باشد که در دوران اسلامی رایج گردید. ۲- در هر دو تاریخ‌نگاری مؤلفان رویدادهای سلسله‌ای ایرانی را تا زمان حیات خود ثبت و ضبط می‌کردند.

تفاوت‌ها: ۱- در تاریخ عمومی مؤلفان تاریخ جهان را از آفرینش عالم آغاز می‌کردند و سپس به شرح زندگی حضرت آدم و دیگر پیامبران می‌پرداختند. اما در تاریخ سلسله‌ای فقط یک دوره محدود یک حاکم یا سلسله را در بر می‌گرفت.

۲- تاریخ عمومی نسبت به تاریخ سلسله‌ای زودتر در بین مؤلفان رواج یافت.

۱۲ از نمونه‌های مشهور اندرزنامه‌ها، می‌توان به قابوس‌نامه، نوشته عنصرالمعالی در قرن پنجم هجری اشاره کرد.

۱۳ سیاست‌نامه خواجه نظام‌الملک توسی، وزیر مقتدر عصر سلجوقی، یکی از برجسته‌ترین این آثار محسوب می‌شود.

۱۴ کتاب‌های سیاست‌نامه‌ای حاوی موضوعاتی درباره شیوه کشورداری و مناسبات حکومت و مردم‌اند.

۱۵ ۱- انوری، شاعر دروهِ سلجوقی در قمیده نامه اهل خراسان

۲- سعدی در بوستان و گلستان

۳- حافظ در دیوانش

۱۶ سرودن منظومه‌های حماسی و تاریخی که در ایران پیشینه دیرینه‌ای داشت از دوره مغولان رواج و رونق بسیاری یافت. سرایندهان این نوع آثار، رویدادهای تاریخی را به نظم می‌کشیدند.

۱۷ از برجسته‌ترین این آثار می‌توان به کتاب تاریخ بیهقی اثر ابوالفضل بیهقی در تاریخ غزنویان اشاره کرد.

۱۸ بعدها با گسترش تاریخ نویسی سلسله‌ای در میان سلسله‌های محلی، این نوع تاریخ نویسی با تاریخ نویسی محلی پیوستگی یافت.

۱۹ فرمانروایان بزرگ و کوچک به منظور ثبت و ضبط رویدادهای دوران خود معمولاً افراد ادیب و دانشمند را تشویق و مأمور تدوین این رویدادها می‌کردند.

۲۰ انگیزه اصلی نویسندگان این دسته از کتاب‌های تاریخی، ثبت و ضبط رویدادهای تاریخی، بیان ویژگی‌های جغرافیایی و اقتصادی و نگارش زندگی‌نامه‌ی مفاخر و مشاهیر محلی بوده است.

۲۱ کسب افتخارات محلی و منطقه‌ای و ثبت و ضبط رویدادهای مهم منطقه مورد نظر مورخ و نیز ماندگار کردن مفاخر و شخصیت‌های محلی.

۲۲ از قرن سوم هجری - قمری تا اواخر عصر قاجاریه

۲۳ سنجش اعتبار و نقد روایت‌کننده یکی از مراحل اعتبارسنجی گزارش تاریخی می‌باشد و برای سنجش صحت راوی گزارش تاریخی انجام می‌شود و این عمل با بررسی ویژگی‌های هویتی روایت‌کننده خبر مانند محل تولد و زندگی، گرایش فکری، مذهبی و سیاسی و جایگاه علمی را مورد بررسی قرار می‌دهند.

- ۲۴) مقایسه و مطابقت یک خبر و منبع تاریخی با سایر منابع نظیر اطلاعات مندرج در سایر کتاب‌های تاریخی و یا نوشته‌های دیگر مانند نسب‌نامه‌ها، سفرنامه‌ها و... روشی سودمند در جهت تعیین اعتبار اخبار و اسناد است.
- ۲۵) ۱- مطابقت با عقل
- ۲- مقایسه و تطبیق با سایر منابع و شواهد
- ۳- مطابقت با نتایج تحقیقات باستان‌شناسی
- ۴- سنجش گزارش‌ها براساس زمان و مکان
- ۵- اعتبارسنجی با تکیه بر دستاوردهای علوم تجربی
- ۶- اعتبارسنجی به کمک دستاوردهای سایر علوم انسانی
- ۲۶) در گذشته برخی از مورخان مانند مسعودی برای بررسی درستی و یا نادرستی برخی از اخبار و گزارش‌های تاریخی به مسافرت می‌رفتند و از نزدیک مکان رویدادها را مورد مطالعه قرار می‌دادند.
- ۲۷) یعنی روایت‌کننده خود مستقیماً شاهد وقوع رویداد بوده و یا خبر آن را از دیگران نقل کرده است. بدیهی است ارزش و اعتبار خبری که راوی آن را خود به طور مستقیم شاهد رویداد بوده به مراتب از خبری که روایت‌کننده آن از دیگران نقل کرده بیشتر است.
- ۲۸) در دو مرحله: الف) سنجش اعتبار و نقد روایت‌کننده ب) سنجش اعتبار و نقد و بررسی گزارش‌ها و منابع تاریخی
- ۲۹) مورخان وقتی با یک گزارش تاریخی روبه‌رو می‌شوند آن را اعتبارسنجی می‌کنند و به اصطلاح به نقد آن می‌پردازند.
- ۳۰) مهم‌ترین رسالت مورخان، تلاش برای فهم دقیق رویدادهای گذشته است.
- ۳۱) تاریخ‌نگار بدون هیچ گونه دخل و تصرفی در روایت‌ها عیناً آنها را ذکر می‌کرد. در آغاز برای ثبت و ضبط سخنان و سیره پیاپی و صحابه ایشان به‌کار گرفته می‌شد. هیچ نقد و نظری درباره درستی و نادرستی خبر ارائه نمی‌دهند.
- ۳۲) ۱. در تاریخ‌نگاری روایی درباره یک موضوع واحد با ذکر اسناد تأکید می‌شود اما در ترکیبی با مطالعه و مطابقت همه روایت‌ها یک گزارش واحد از آنها تنظیم می‌شود. ۲. در روایی دخل و تصرف صورت نمی‌گیرد اما در ترکیبی چنین نیست.
- ۳۳) ۱- کتاب مروج الذهب ۲- معادن الجواهر نوشته علی بن حسین مسعودی
- ۳۴) در روش سال‌شماری حوادث به ترتیب زمان وقوع نوشته می‌شوند مثلاً طبری در ذیل حوادث سال ۶۱ ق وقایع محرم و عاشورا را گزارش می‌کند.
- ۳۵) در این روش، مورخ با بررسی موشکافانه تمام اخبار و روایت‌های مربوط به یک رویداد و نقد آنها، اقدام به تحلیل و تفسیر علل، آثار و پیامدهای آن واقعه می‌نماید.
- ۳۶) از برجسته‌ترین چهره‌های این سبک از تاریخ‌نویسی می‌توان به بلاذری صاحب کتاب فتوح البلدان و دینوری نویسنده کتاب اخبار الطوال اشاره کرد.
- ۳۷) در این روش مورخ به جای ذکر همه روایات درباره یک موضوع، با مطالعه و مطابقت همه روایت‌ها، یک گزارش واحد از آنها تنظیم می‌کند.
- ۳۸) یکی از معایب این سبک از تاریخ‌نگاری این می‌باشد که نویسندگان به دور از هرگونه نقد و انتقاد، هیچ نظری درباره درستی و نادرستی خبر ارائه نمی‌دهند.
- ۳۹) از مهم‌ترین ویژگی این نوع تاریخ‌نگاری این بود که تاریخ‌نگاران هیچ‌گونه دخل و تصرفی در روایت‌ها نمی‌کردند و عیناً آنها را ذکر می‌کردند.
- ۴۰) تاریخ‌نگاری روایی به نوعی از تاریخ‌نگاری گفته می‌شود که مورخ روایت‌های مختلف و متعدد را درباره یک موضوع واحد با ذکر اسناد ذکر می‌کند.
- ۴۱) بی‌طرف بودن مورخان موجب می‌شود مورخان بعدی با مجموعه‌ای از اخبار گوناگون درباره یک موضوع روبه‌رو شوند و با به دست آوردن مدارک و اسناد کافی درباره اصل خبر قضاوت کنند.
- ۴۲) در این روش مورخ به جای ذکر همه روایات درباره یک موضوع، با بررسی و مطالعه آنها و ایجاد نوعی مشابهت و همانندی میان آنها یک گزارش واحد از آنها تنظیم می‌کند و از ذکر سلسله اسناد و اخبار دیگر خودداری می‌کند. طبیعی است در این روش مورخ ناچار به گزینش و انتخاب است و امکان دارد برخی از جنبه‌های حادثه از چشم او دور بماند. از برجسته‌ترین چهره‌های این سبک می‌توان به بلاذری صاحب کتاب «فتوح البلدان» و دینوری نویسنده کتاب «اخبار الطول» اشاره کرد.
- ۴۳) روش موضوع محوری
- ۴۴) تحلیلی
- ۴۵) ۱- آنها به‌تای سنگی و چوبی را می‌پرستیدند. ۲- قربانی و نذرهای فراوانی را به آنها تقدیم می‌کردند. ۳- به جهان پس از مرگ، بی‌اعتقاد بودند. ۴- سنت حج ابراهیمی را به‌جا می‌آوردند اما آن را با عقاید، آداب و رسوم شرک‌آلود آمیخته بودند.
- ۴۶) ویژگی شاخصی که مردم عربستان از نظر اجتماعی و فرهنگی داشتند، قرآن از آن با صفت «جاهلی» یاد می‌کند. در اینجا جاهلیت به مفهوم نادانی و فقدان علم نیست، بلکه دلالت بر فرهنگ خشن، گستاخ و کینه‌جویی دارد که از خلق و خوی تند و سرکش اعضای آن جامعه سرچشمه می‌گرفت.
- ۴۷) وضعیت اقتصادی شبه جزیره عربستان به شدت متأثر از موقعیت جغرافیایی و شرایط طبیعی و اقلیمی آن بود.
- ۴۸) این خصلت‌ها در چارچوب ارزش‌ها و سنت‌های زندگی قبیله‌ای مفهوم خاص خود را داشت.
- ۴۹) از جمله شاخص‌ترین ارزش‌های حاکم بر نظام قبیله‌ای، افتخار به حسب و نسب، احترام به روابط خونی و خویشاوندی، اطاعت بی‌چون و چرا از رئیس یا شیخ قبیله و پشتیبانی بی‌قید و شرط از افراد قبیله در هر شرایطی بود.
- ۵۰) در آستانه ظهور اسلام، ساکنان شبه جزیره عربستان را قبیله‌ها و طایفه‌های گوناگون عرب تشکیل می‌دادند و هریک از آنها بر پایه نسب نامه‌هایی که سینه‌به‌سینه منتقل شده بود، خود را به یکی از دو دسته قطانی (جنوبی) و عدنانی (شمالی) منسوب می‌کردند.
- ۵۱) شعر و شاعری
- ۵۲) قبیله‌های عرب پراکنده بودند و حکومت فراگیر و قدرتمندی در عربستان وجود نداشت.
- ۵۳) گزیده «الف»

(۵۴) پس از فوت حضرت خدیجه و حضرت ابوطالب، و افزایش آزار و اذیت سران قریش علیه پیامبر در سال دهم بعثت، اندیشهٔ هجرت از مکه به دهن پیامبر و مسلمانان راه یافت.

هجرت مسلمانان به حبشه به دستور پیامبر

امام حسین (ع) نیز به تبعیت از قرآن کریم و پیامبر اسلام از مدینه اقدام به مهاجرت نمودند.

(۵۵) ۱- مشرکان مکه از آن بیم داشتند که در صورت پیروی از اسلام، موقعیت تجاری و سیاسی آن شهر متزلزل شود و از سود فراوان آن محروم شوند.

۲- رقابت‌های قبیله‌ای و حسادت طایفه‌ای را نیز نمی‌توان در دشمنی با رسول خدا در مکه نادیده گرفت.

(۵۶) با رحلت ابوطالب، جسارت و آزار مردان قریش نسبت به رسول خدا بیشتر شده با تشدید آزار مشرکان با گسترش دعوت اسلامی در مکه با موانع اساسی روبرو شده در چنین شرایطی بود که اندیشهٔ هجرت از مکه به دهن پیامبر و مسلمانان راه یافت.

(۵۷) بنی‌هاشم برای کاهش آثار مخرب این معاهده به شعب ابی‌طالب در اطراف مکه پناه بردند. آنان حدود سه سال در آنجا ماندند و مشکلات و سختی‌های فراوانی تحمل کردند.

(۵۸) هدف مشرکان مکه این بود که ابوطالب و طایفه او ناگزیر شوند، پیامبر را تنها گذارند، از این رو معاهده‌ای نوشتند که براساس آن هرگونه مرادۀ اجتماعی از قبیل ازدواج و ارتباط اقتصادی مانند خرید و فروش کالا با بنی‌هاشم ممنوع شد.

(۵۹) پس از آنکه سران قریش در جلب رضایت ابوطالب برای دست برداشتن از حمایت رسول خدا ناکام ماندند، تصمیم گرفتند بنی‌هاشم را تحت محاصره اجتماعی و اقتصادی قرار دهند.

(۶۰) پیامبر در آغاز به صورت محدود و تا حدودی پنهانی، افراد را به پرستش خدای یگانه و ایمان به روز رستاخیز دعوت می‌کرد. طبیعی است که آن حضرت دعوتش را از خانوادهٔ خویش آغاز کرده باشد. به همین دلیل در ابتدا حضرت خدیجه، حضرت علی(ع) و زیدبن‌حارثه، فرزندانۀ پیامبر به او ایمان آوردند و ابوبکر بن ابی‌قحافه نخستین فرد بیرون از خانوادهٔ رسول خدا بود که اسلام آورد.

(۶۱) قبیله‌ها و طایفه‌های یهودی و عرب ساکن یثرب نیز از لحاظ سیاسی پراکنده و مستقل از یکدیگر بودند. منابع تاریخی و متون دینی اشاره‌ای به وجود حکومت و یا سلطۀ اشراف و سران قبیله‌ها در یثرب نکرده‌اند.

(۶۲) قبیله‌های عرب، شهر یثرب، از جمله دو قبیلهٔ بزرگ اوس و خزرج نیز از یمن به آن دیار مهاجرت کرده بودند.

(۶۳) شهر یثرب متشکل از تعدادی از محلات مسکونی بود که کشتزارها و نخلستان‌هایی میان آن‌ها فاصله انداخته بودند. این محله‌ها بیشتر به دهکده‌هایی شباهت داشتند که در هریک از آن‌ها اعضای یک یا چند قبیله و طایفه زندگی می‌کردند.

(۶۴) پیامبر اسلام زمین‌هایی که در مدینه صاحب نداشت، به مهاجران داد که برای خود خانه بسازند. برخی از مهاجران بی‌بضاعت نیز در جوار پیامبر در نزدیکی مسجد اقامت گزیدند و به اهل صُقه مشهور شدند.

(۶۵) الف) دعوت عمومی پیامبر: سال ۳ بعثت

ب) جنگ احد: سال ۳ هجرت

ج) پیمان عقبۀ دوم: سال ۱۳ بعثت

د) پیمان حدیبیه: سال ششم هجرت

(۶۶) اسلام تأکید فراوان بر کسب علم و دانش دارد. رسول خدا نیز توجه خاصی به تعلیم و تعلم و تربیت داشت قرآن را در اولویت امور قرار داده بود. پیامبر مرتب معلمانی را برای تعلیم قرآن و احکام اسلامی به سوی شهرها و قبایل مختلف می‌فرستاد.

(۶۷) رسول خدا در مکانی به نام غدیرخم، طی خطبه‌ای طولانی، حضرت علی (ع) را به جانشینی خویش معرفی و ختم نزول آیات قرآن و اتمام رسالت خود را اعلام کرد.

(۶۸) حضرت محمد (ص) در سال دهم هجری مراسم حج را به همراه جمعیت زیادی برگزار کرد. در آن زمان عمدهٔ نگرانی آن حضرت مربوط به آینده امت اسلامی بود.

(۶۹) مورخان سال نهم هجری را سال وفود یا سال اسلام آوردن قبیله‌ها نامیده‌اند. در این سال هیئت‌های نمایندگی قبیله‌های مختلف عرب از هر سو به مدینه آمدند و ضمن پذیرش اسلام، فرمانبرداری خود را از رسول خدا اعلام کردند.

(۷۰) حدود دو سال پس از پیمان حدیبیه، قریش این پیمان را نقض کردند، از این رو، پیامبر به سرعت سپاهی مرکب از ده هزار تن را برای فتح مکه بسیج کرد. در رمضان سال هشتم هجرت مکه به صورت مسالمت آمیزی، فتح و کعبه از بت‌ها پاکسازی شد.

(۷۱) ناکامی قریش در جنگ خندق و کاهش فعالیت‌های نظامی آنان علیه اسلام

(۷۲) پیمان‌نامهٔ عمومی

(۷۳) پیمان‌نامهٔ مدینه، آغازی بر تاسیس امت و حکومت اسلامی بود. پس از آن با نزول تدریجی آیات مربوطه به جهاد، خمس، زکات و...، نظام سیاسی اجتماعی، اقتصادی اسلام و الگوی حکومتی پیامبر کامل شد.

(۷۴) پیامبر اکرم در نخستین ماه‌های پس از هجرت با هدف ایجاد همدلی و وحدت دینی میان مسلمانان، به آنان توصیه کرد که بدون درنظر گرفتن وابستگی‌های قبیله‌ای، با یکدیگر پیوند برادری برقرار نمایند. این پیوند گاه میان دو نفر از مهاجران و اغلب بین یکی از انصار و یکی از مهاجران برقرار گردید.

(۷۵) هدف تأمین نظم و امنیت در آن شهر (مدینه) بود.

(۷۶) ۱- پیمان برادری، تحکیم وحدت دینی

۲- پیمان‌نامهٔ عمومی مدینه

- ۷۷) در نتیجه پیمان عقبه دوم، پایگاه امن و مطمئن برای مسلمانان در یثرب به وجود آمد. به دنبال این پیمان، رسول خدا به مسلمانان فرمان داد که به یثرب هجرت کنند.
- ۷۸) غنایم جنگی، زکات (صدقات) و جزیه
- ۷۹) با تداوم دسیسه‌گری‌های یهودیان علیه مسلمانان، پیامبر ناگزیر از برخورد با آنان شد و طی سه لشکرکشی و محاصره نظامی، به حضور قبیله‌های پیمان‌شکن و توطئه‌گر یهودی در مدینه پایان داد. علاوه بر آن، تغییر قبیله مسلمانان از بیت المقدس به سوی مکه، یکی دیگر از اقداماتی بود که به فرمان الهی و در پی بهانه‌جویی یهودیان انجام گرفت.
- ۸۰) ۱- عبدالله بن ابی، پس از پیروزی مسلمانان در جنگ بدر اظهار مسلمانی کرد.
- ۲- هنگامی که رسول خدا تصمیم به محاصره یهودیان بنی نضیر گرفت، سردسته منافقان، یهودیان را تشویق به مقاومت کرده و به آنان وعده یاری داد.
- ۳- عبدالله بن ابی همچنین می‌کوشید که انصار را علیه مهاجران تحریک نماید.
- ۴- عبدالله بن ابی در غزه‌های اُحد و تبوک، به همراه یارانش از سپاه اسلام جدا شد و در جنگ شرکت نکرد.
- ۸۱) غزه بدر ضربه سنگین و جبران‌ناپذیری بر قریش وارد آورد و قدرت و موقعیت آنان را در منطقه حجاز تضعیف کرد. پس از آن، ساکنان آن منطقه گرایش بیشتری به رسول خدا و اسلام نشان دادند.
- ۸۲) یکی از اهداف این عملیات‌ها، تهدید مسیر تجارت مشرکان مکه به شام و کسب غنیمت بود، زیرا آنان اموال مهاجران مسلمان را غارت کرده بودند.
- ۸۳) در سال نخست هجرت، به دنبال نزول آیات جهاد، رسول خدا تصمیم به تشکیل نیروی نظامی گرفت. در اواخر همان سال مسلمانان چندین عملیات نظامی و اطلاعاتی محدود در خارج از مدینه انجام دادند.
- ۸۴) علل بروز جنگ‌های رده عبارتند از: ۱- خارج شدن گروهی از اهالی عربستان از دین اسلام پس از فوت پیامبر ۲- ادعای دروغین بعضی از افراد به پیامبری ۳- گروهی که پس از فوت پیامبر، ابوبکر را به عنوان خلیفه پیامبر قبول نداشتند.
- ۸۵) این جنگ‌ها تأثیرات اجتماعی نامطلوبی برجا گذاشت و باعث به وجود آمدن رقابت منطقه‌ای بین عراق و شام شد که تا سال‌ها پس از آن ادامه داشت.
- ۸۶) علی (ع) در دوران حکومتش تلاش کرد با عمل به تعالیم اسلام و سنت رسول خدا، برادری و یگانگی دینی را به امت اسلامی بازگرداند.
- ۸۷) معدودی از بزرگان قریش مانند طلحه و زبیر نیز که بیعت کرده بودند، چون امام علی (ع) با تقاضایشان برای به دست گرفتن حکومت برخی شهرها و مناطق موافقت نکرد، بیعت خود را شکستند و به صف مخالفان پیوستند.
- ۸۸) معاویه پسر ابوسفیان که توسط علی (ع) از حکومت شام برکنار شده بود، به بهانه خونخواهی عثمان، به سرکشی پرداخت.
- ۸۹) حضرت علی (ع) مصمم بود که مطابق کتاب خدا و سنت پیامبر عمل نماید، از این رو، سران قریش و به ویژه اشراف بنی‌امیه که از بیعت با ایشان خودداری کرده بودند، به مخالفت و دشمنی برخاستند.
- ۹۰) پس از عثمان، مردم در مدینه به اصرار از علی (ع) خواستند که خلافت را بپذیرد و با آن حضرت بیعت کردند.
- ۹۱) ۱- گروهی از قبایل عربستان که با تعالیم اسلام انس و آشنایی نداشتند. (مرتدان)
- ۲- افرادی که در واپسین روزهای زندگانی رسول خدا، ادعای پیامبری کردند. (پیامبران دروغین)
- ۳- کسانی که ابوبکر را به عنوان خلیفه پیامبر قبول نداشتند و به‌طور آشکار از حضرت علی (ع) حمایت می‌کردند. (معترضان به خلافت ابوبکر)
- ۹۲) منظور آن حضرت از بیان این جمله، آن بود که ایشان معیارهای قومی، قبیله‌ای، خویشاوندی و یا تقدم، تاخر در قبول اسلام را در توزیع بیت‌المال در نظر نخواهد گرفت.
- ۹۳) از نظر اقتصادی نیز وضعیت جامعه اسلامی در دوران خلفای نخستین دگرگون شد. خلیفه دوم، درآمدها را به عنوان عطایا میان مسلمانان توزیع کرد. نحوه توزیع عطایا بر اساس مساوات اسلامی نبود، اما ساده‌زیستی و سختگیری خلیفه دوم از ثروت‌اندوزی و تجمل‌گرایی در میان بزرگان قریش، جلوگیری کرد. علی (ع) در دوران خلافتش تلاش کرد که عدالت و مساوات اسلامی را اجرا کند. از این رو، بیت‌المال را به طور مساوی میان تمام مسلمانان اعم از عرب و غیر عرب، سیاه و سفید و بنده و آزاد تقسیم کرد.
- ۹۴) از نظر اقتصادی نیز وضعیت جامعه اسلامی در دوران خلفای نخستین دگرگون شد. در دوران خلافت عمر و عثمان درآمدهای فراوانی از سرزمین‌های ثروتمندی که فتح شده بودند به خزانه مسلمانان در مدینه سرازیر کرد.
- ۹۵) با فتح مصر، سلطه و نفوذ سیاسی - نظامی امپراتوری روم شرقی در آن سرزمین از بین رفت. شام از خطر هجوم رومیان تا حدودی در امان ماند و زمینه برای پیشروی مسلمانان در دیگر مناطق آفریقا فراهم شد.
- ۹۶) رفتار مسالمت‌آمیز و مداراجویانه پیروان اسلام با مسیحیان به هنگام فتح شام و امید به آزادی مذهبی در زیر سایه حکومت مسلمانان، تأثیر بسزایی بر متحد نشدن مصریان با رومیان داشت.
- ۹۷) ۱- از یک سو مالیات‌های سنگین را به رومیان می‌پرداختند.
- ۲- مصریان اجازه نداشتند به مقام‌های عالی برسند.
- ۳- مسیحیان مصر اختلافات مذهبی شدیدی با رومیان داشتند.
- ۹۸) تسلط رومیان بر مصر، موقعیت مسلمانان را در شام و حتی شبه‌جزیره عربستان در معرض خطر جدی قرار می‌داده از این رو مسلمانان بعد از فتح شام درصدد برآمدند که مصر را نیز تسخیر کنند.
- ۹۹) اختلافات مذهبی و تفاوت‌های قومی، فرهنگی و زبانی که میان توده‌های مردم شام با طبقه حکومت گر رومی وجود داشت، سبب شده بود که پایه‌های حاکمیت امپراتوری روم شرقی بر این منطقه سست شود.
- ۱۰۰) ۱- معاویه برای رسیدن به اهداف قدرت‌طلبانه‌ای که در سر داشت، خود را خون‌خواه عثمان، خلیفه سوم معرفی می‌کرد. ۲- او همچنین با وعده حکومت شهرها و مناطق مختلف و بذل و بخشش فراوان از بیت‌المال، عده‌ای سیاستمداران زیرک اما دنیاطلب مانند عمروعاص و مغیر بن شعبه را به خدمت گرفت.
- ۱۰۱) پس از آن‌که در سال ۴۱ق. بر اثر دسیسه معاویه و همراهی نکردن مردم و خواص جامعه با امام حسن (ع)، صلح معاویه بر امام تحمیل شد و ایشان با شروطی آن را پذیرفت. بدین ترتیب معاویه بر مسند حکومت نشست و سلسله سلطنت اموی آغاز شد.
- ۱۰۲) معاویه این اقدام را به‌منظور: ۱- فتح جزایر دریای مدیترانه و ۲- پایان دادن به حاکمیت مطلق رومیان بر آن دریا، انجام داد.

۱۰۳ یکی از اقدام‌های برجسته امویان، توسعه نیروی دریایی و گسترش فتوحات در دریا بود.

۱۰۴ ۱- در زمان امویان، جنگ‌های زیادی میان مسلمانان و سپاه امپراتوری روم شرقی اتفاق افتاد.

۲- سپاهیان مسلمان چندین بار شهر قسطنطنیه، پایتخت امپراتوری روم را از زمین و دریا محاصره کردند.

۳- مسلمانان موفق به فتح شهر قسطنطنیه نشدند.

۱۰۵ زیرا اعتماد امام حسن (ع) نسبت به کوفیان سلب شده بود و آن حضرت به علت خیانت سردارانش و همچنین برای جلوگیری از ریختن خون مسلمانان، با شرایطی خلافت را به معاویه واگذار کرد.

۱۰۶ فرماندهی سپاه برعهده فردی به نام قیس بن سعد بن عبادۀ انصاری بود. دسیسه‌های معاویه برای خریدن یا جدا کردن فرماندهان و بزرگان سپاه کوفه از امام حسن (ع)، موجب ایجاد آشفتگی در سپاه ایشان شد و حتی امام حسن (ع) مورد سوءقصد یکی از سپاهیان قرار گرفت.

۱۰۷ ۱- استفاده از زور در کسب و حفظ قدرت مانند سرکوب مخالفانی مثل حجر بن عدی و عمر بن حمق ۲- موروئی شدن خلافت مانند قیام امام حسین که چنین مطالبی را نپذیرفتند. ۳- قومیت‌گرایی و تشدید تعصبات قبیله‌ای مانند کمک ایرانیان به قیام مختار

۱۰۸ ۱- دوران خلافت عمر بن عبدالعزیز کوتاه بود.

۲- خلفای بعد از عمر بن عبدالعزیز، سیاست او را کنار نهادند.

۱۰۹ در قیام‌ها و شورش‌های ضد اموی مانند قیام مختار، قیام زید فرزند امام سجاد (ع) و شورش عبدالرحمان بن اشعث موالی نقش عمده‌ای داشتند.

۱۱۰ عرب‌گرایی امویان و تحقیر و تبعیض‌هایی که نسبت به مسلمانان غیرعرب، به‌خصوص ایرانیان روا می‌داشتند.

۱۱۱ برخی از خلفای اموی، هم‌زمان برای دو پسر خود به عنوان ولیعهد بیعت می‌گرفتند. این اقدام موجب دودستگی و زمینه‌ساز اختلاف و رقابتی شد که از درون خلافت امویان را تضعیف کرد.

۱۱۲ معاویه با تعیین ولیعهد برای خود، نخستین گام را در جهت موروئی کردن خلافت برداشت. برخی از خلفای اموی، هم‌زمان برای دو پسر خود به عنوان ولیعهد بیعت می‌گرفتند.

۱۱۳ در زمان امویان، شیوه اخذ بیعت توأم با تهدید و اجبار بود.

۱۱۴ ۱- استفاده از زور در کسب و حفظ قدرت

۲- موروئی شدن خلافت

۳- قومیت‌گرایی و تشدید تعصبات قبیله‌ای

۴- تبعیض و نابرابری اقتصادی

۵- ترویج تفکر جبرگرایی

۱۱۵ ۱- فاصله گرفتن حکومت از اصول و ارزش‌های انسانی و اخلاقی مورد تأکید قرآن و پیامبر اسلام

۲- تبدیل خلافت دینی به سلطنت

۱۱۶ مناطق مختلف جهان اسلام به‌ویژه عراق، حجاز (مکه و مدینه) و ایران.

۱۱۷ ۱- دعوت به آل محمد، باعث می‌شد که شیعیان و طرفداران اهل بیت جذب جنبش شوند.

۲- هویت رهبر واقعی جنبش شناسایی نشود و از تعقیب و مجازات در امان بماند.

۱۱۸ ۱- امامان شیعه، عمده کوشش خود را بر ترویج اسلام، مبارزه با جریان‌های فکری منحرف و تربیت شاگردان توانمند متمرکز کردند.

۲- منظومه‌ای از معارف اسلامی با عنوان مکتب اهل بیت به‌وجود آوردند.

۱۱۹ ۱- دوره امامت آن حضرت یکی از سخت‌ترین دوران برای اهل بیت و شیعیان بود.

۲- چهارمین امام شیعه، ضمن زنده نگه‌داشتن نام امام حسین (ع) به بیان اهداف قیام کربلا پرداخت.

۳- ایشان همچنین با جلوگیری از ورود پیروان مکتب اهل بیت به درگیری‌های بی‌حاصل و کم فایده، به صورت مدبرانه‌ای مانع نابودی شیعیان شد.

۱۲۰ قرطبه - الحمراء - غرناطه

۱۲۱ برجسته‌ترین میراث اسلامی اندلس در عرصه علم و اندیشه تجلی یافت و مسلمانان اندلس نقش موثر و پویایی را در پیشرفت رشته‌های گوناگون علم و معارف از قبیل تفسیر، حدیث، فقه، کلام، ادبیات پزشکی، داروسازی، گیاه‌شناسی، ریاضیات، نجوم و مهم‌تر از همه فلسفه ایفا کردند.

۱۲۲ ۱- رفاه و رونق اقتصادی

۲- پیشرفت علمی

۱۲۳ پس از سقوط اموی، یکی از نوادگان هشام بن عبدالملک به نام عبدالرحمان بن معاویه به شمال آفریقا فرار کرد. او سرانجام موفق شد شهر قرطبه در اندلس را تصرف و حکومت امویان را در آنجا پایه‌ریزی کند.

۱۲۴ یکی از اقدامات دیگر منصور در جهت تثبیت خلافت خاندان عباسی، بنای شهر بغداد به‌عنوان پایتخت عباسیان بود. این شهر در مکانی نزدیک تیسفون، پایتخت ساسانیان و براساس سنت شهرسازی ایران باستان ساخته شد. صدها معمار، نجار، آهنگر و کارگر که اغلب ایرانی بودند، در بنای بغداد مشارکت داشتند.

۱۲۵ ۱- منصور، نخست، عموهایش را که مدعی جانشینی سفاح بودند، از همه مناصب مهمی که داشتند خلع کرد.

۲- دبیر آنان ابن مقفع (روزبه ایرانی) را که متفکر شجاع و مترجم کتاب‌هایی از زبان‌های پهلوی به عربی بود، به قتل رساند.

۳- منصور، سپس ابومسلم خراسانی را ناجوانمردانه کشت.

۴- منصور قیام دو تن از علویان و نیز قیام‌های پیرامنده‌ای را که در اعتراض به قتل ابومسلم در ایران صورت گرفت، بی‌رحمانه سرکوب کرد.

۱۲۶ پس از سجاح، برادرش منصور به خلافت رسید. دومین خلیفه عباسی نقش زیادی در تحکیم و تثبیت حکومت عباسیان داشت.

۱۲۷ زیرا بنی‌عباس خود را به جهت خویشاوندی با پیامبر، مصداق اهل بیت و شایسته جانشینی رسول خدا می‌دانستند. از این‌رو سجاح در ابتدای خلافتش مدعی شد که جانشین پیامبر حق خاندان او بوده، ولی امویان آن را به زور غصب کرده‌اند.

۱۲۸ پس از آنکه مامون عباسی به کمک ایرانیان به خلافت رسید، فضل‌بن‌سهل به‌عنوان وزیر مامون و حسن‌بن‌سهل در منصب حاکم عراق صاحب قدرت و جایگاه رفیعی شدند. خلیفه حتی تحت تأثیر وزیر قدرتمند خود، مرکز حکومت را از بغداد به مرو منتقل کرد و لباس و پرچم سیاه را که نشان عباسیان بود به رنگ سبز درآورد.

۱۲۹ فضل‌بن‌سهل و برادرش حسن‌بن‌سهل که تربیت یافته برمکیان و از دهقانان و زمین‌داران بزرگ خراسان بودند، نقش تعیین‌کننده‌ای در تحولات خلافت در زمان مامون داشتند.

۱۳۰ یکی از ویژگی‌های شاخص خلافت عباسیان، اجتناب از سیاست عرب‌گرایی بود که امویان دنبال می‌کردند. به همین دلیل، در این دوره، ایرانیان در کنار اعراب از جایگاه ممتازی در حکومت عباسیان برخوردار شدند.

۱۳۱ در این دوره (دوره نخست)، تشکیلات اداری منظم و منسجمی با اقتباس از نظام دیوانی عهد ساسانیان شکل گرفت. در آن زمان، منصب وزارت، با الگو گرفتن از دوره ساسانی به‌وجود آمد و وزیر در راس تشکیلات دیوانی قرار گرفت.

۱۳۲ مامون عباسی

۱- به‌منظور کسب حمایت شیعیان

۲- مهار قیام‌های علویان

۳- جلب اعتماد خراسانیان، امام رضا (ع) را از مدینه به مرو منتقل و مجبور به پذیرش مقام ولایتعهد خود کرد.

۱۳۳ بیت‌الحکمه صرفاً مرکزی برای ترجمه و تالیف کتاب نبود، بلکه کانونی برای گفت‌وگوی علمی و تبادل افکار نیز بود.

۱۳۴ در طول این نهضت (از نیمه دوم قرن دوم تا اواخر قرن چهارم هجری) شمار زیادی از آثار علمی در موضوع‌های فلسفه، پزشکی، ریاضیات، نجوم، موسیقی، کیمیا، گیاه‌شناسی و جانورشناسی، سیاست و کشورداری از زبان‌های پهلوی (ایرانی)، سریانی (زبان مردم شام) یونانی و سانسکریت (هندی) به عربی ترجمه شد.

۱۳۵ نهضت ترجمه تأثیر بسیار زیادی در پیشرفت‌های علمی و فکری و شکوفایی تمدن مسلمانان داشت.

۱۳۶ ۱- جُند یا سپاه: این دیوان وظیفه سرشماری و تهیه اسامی جنگاوران، تأمین تدارکات و ملزومات سپاه را داشت.

۲- خراج یا استیفا: ارزیابی، محاسبه و گردآوری مالیات زمین‌های کشاورزی

۱۳۷ یکی از اقدام‌هایی که به دستور عبدالملک مروان، خلیفه اموی انجام گرفت، برگرداندن خط و زبان دیوان از فارسی به عربی بود.

۱۳۸ پیشینه تأسیس دیوانی در دوران اسلامی به زمان عمر بن خطاب خلیفه دوم برمی‌گردد. او به پیشنهاد هرمزان، یکی از فرماندهان اسیر ایرانی، دیوان جُند (سپاه) را در مدینه تشکیل داد.

۱۳۹ قاهره در روزگار فاطمیان شاهد شکل‌گیری و فعالیت وسیع مراکز علمی و آموزشی گوناگونی بود. یکی از بادوام‌ترین دانشگاه‌های دنیای اسلامی به نام **الازهر** توسط فاطمیان در آن شهر بنیان نهاده شد.

هدف اساسی فاطمیان از ایجاد مراکز علمی و آموزشی بزرگ، تربیت عالمان و داعیان مسلط به تعالیم مذهب اسماعیلی و دیگر معارف بود.

۱۴۰ خلافت فاطمی نسبت به ترویج مذهب تشیع اسماعیلی و رواج آیین‌های شیعی در مناطق زیر سلطه خود اهتمام جدی داشت و از عالمان شیعی حمایت می‌کرد. فاطمیان در شهرهای قلمروی خود به نام امامان اسماعیلی خطبه می‌خواندند. اگرچه تعدادی از خلفای فاطمی، محدودیت‌هایی را برای پیروان سایر مذاهب از جمله اهل تسنن ایجاد کردند، اما در بیشتر دوران حکومت فاطمیان، اهل تسنن آزادانه به زندگی و فعالیت دینی و اجتماعی خود مشغول بودند.

۱۴۱ در زمان فاطمیان صنعت پارچه‌بافی رواج زیادی یافت و مراکز و کارگاه‌های پارچه‌بافی متعددی در شهرهای مختلف مصر از جمله قاهره مشغول تولید انواع منسوجات بودند.

۱۴۲ فاطمیان، کتاب‌های زیادی تهیه و در اختیار مشتاقان علم که در آن مشغول فعالیت علمی بودند، نهاده می‌شد.

۱۴۳ ۱- دانشگاه الازهر که تاکنون به فعالیت خود ادامه می‌دهد.

۲- دارالعلم (الحکمه) که استادان بزرگی در علوم مختلف به تدریس در آن می‌پرداختند.

۱۴۴ هم‌زمان با ظهور اسلام، وضعیت سیاسی و اجتماعی ایران چندان مناسب نبود، زیرا حکومت ۴۰۰ ساله ساسانی از یک‌سو، بر اثر جنگ‌های طولانی و پرخرج با روم در غرب و نبردهای پدیری با اقوام بیابانگرد در مرزهای شرقی و از سوی دیگر، به‌سبب اختلافات و نزاع بزرگان و اشراف دچار فرسودگی و ضعف شده بود، به‌گونه‌ای که پس از خسروپرویز در مدت کوتاهی بیش از ده تن بر تخت شاهی نشستند.

۱۴۵ هم‌زمان با ظهور اسلام، وضعیت سیاسی ایران چندان مناسب نبود. زیرا حکومت ۴۰۰ ساله ساسانی از یک سو بر اثر جنگ‌های طولانی و پرخرج با روم در غرب و نبردهای پدیری با اقوام بیابانگرد در مرزهای شرقی و از سوی دیگر به سبب اختلاف و نزاع بزرگان و اشراف، دچار فرسودگی و ضعف شده بود؛ به گونه‌ای که در مدت کوتاهی بیش از ۱۰ تن به تخت شاهی نشستند.

۱۴۶ پیروزی اعراب مسلمان در جنگ نهاوند سرنوشت حکومت ساسانی را قطعی کرد. فاتحان، این پیروزی را «فتح الفتوح» نامیدند.

۱۴۷ در اثر از میان برداشتن دولت آل‌مُنذر (لخمیان) توسط خسروپرویز، اندکی پس از این ماجرا، دسته‌ای از سپاهیان ساسانی از قبیله‌های عرب مجاور شکست خوردند. بر اثر این واقعه، آیهت و عظمت قدرت ساسانیان در چشم اعراب فرو ریخت.

۱۴۸ ۱- زیرا حکومت ۴۰۰ ساله ساسانی از یک‌سو، بر اثر جنگ‌های طولانی و پرخرج با روم در غرب و نبردهای پدیری با اقوام بیابانگرد در مرزهای شرقی از سوی دیگر، اختلافات و نزاع بزرگان و اشراف دچار فرسودگی و ضعف شده بود.

۱۴۹ ۱- حکومت ساسانیان زنجیره‌ای از پادگان - شهرها در مرزهای جنوب‌غربی قلمرو خود ایجاد کرده بود.

۲- دولت، دست‌نشانده‌ای از طایفه عرب آل‌مُنذر (لخمیان) را در حیره بر سر کار آورد.

۱۵۰) از عوامل شکست قادسیه می‌توان به اختلاف‌های داخلی ایرانیان و ناامیدی رستم فرخزاد از پیروزی و همکاری برخی دهقانان و قبیله‌های عرب ساکن سواد با مسلمانان اشاره کرد. ضمن آنکه خبر پیروزی خیره‌کننده اعراب مسلمان بر رومیان در شام، موجب تقویت روحیه و انگیزه جنگاوران عرب در قادسیه شد.

۱۵۱) ۱- تداوم سلطه اعراب بر ایران

۲- برخی اقدامات خلافت عباسی

۱۵۲) بیشتر اعراب مهاجر با همان زندگی بدوی و خانه‌بهدوشی در واحه‌های اطراف شهرها و روستاها مستقر شدند؛ تعدادی نیز در شهرها سکونت گزیدند و محله‌هایی خاص خود را به‌وجود آوردند.

۱۵۳) در زمان حکومت بنی‌امیه، مناطق مختلف ایران تحت فرمان و نظارت والی عراق اداره می‌شد؛ البته در مواقعی نیز خلفای اموی در عزل و نصب حاکمان مناطق مهمی مانند خراسان و آذربایجان به‌طور مستقیم دخالت می‌کردند.

۱۵۴) گروهی از اندیشمندان، شاعران و نویسندگان ایرانی با سیاست تعصب و تفاخرطلبی قومی و قبیله‌ای امویان به مخالفت برخاستند و با استناد به آیات قرآن و روایات پیامبر، بر برابری تمامی اقوام تاکید می‌کردند.

۱۵۵) دانشنامه‌علایی

۱۵۶) تدریجی

۱۵۷) ۱- قراردادن مسلمانان غیرعرب در ردیف موالی

۲- محروم کردن مسلمانان غیرعرب از پاره‌ای حقوق اجتماعی

۳- گرفتن جزیه از نومسلمانان

۱۵۸) بنیان‌گذاران برخی از سلسله‌های ایرانی مانند طاهریان و سامانیان با فرمان خلیفه به حکومت رسیدند. همچنین انتقال قدرت از امیری به امیر دیگر نیز در این حکومت‌ها با فرمان و تأیید خلیفه صورت می‌گرفت. در مقابل، بنیان‌گذاران بسیاری از سلسله‌ها از جمله صفاریان و آل‌بویه، بدون اجازه و تأیید خلیفه قدرت را به دست گرفتند.

۱۵۹) پس از آنکه امیران ایرانی قدرت را به‌دست گرفتند و سلسله‌های حکومتی مستقلی برپا کردند، روند اسلام‌پذیری شتاب بیشتری گرفت و اکثریت مردم ایران در دوره آنان به دین اسلام درآمدند.

۱۶۰) ۱- برقرارشدن آرامش و امنیت نسبی، ۲- قرارگرفتن زمام کارها به‌دست امیران و وزیران با تدبیر و علاقه‌مند به عمران و آبادانی، ۳- استقرار نظام دیوانی منظم و منسجم

۱۶۱) مهم‌ترین پیامد سیاسی ظهور این حکومت‌های ایرانی، کاهش و زوال تدریجی سلطه سیاسی - نظامی خلفای عباسی بر ایران بود.

۱۶۲) روابط حکومت علویان طبرستان با خلافت عباسی همواره خصومت‌آمیز بود، زیرا امیران شیعه‌مذهب این سلسله که از سادات علوی بودند، خود مدعی خلافت بودند و عباسیان را غاصب خلافت می‌شمردند.

۱۶۳) اظهار اطاعت این امیران نسبت به خلافت، به قدرت آنان در نظر عامه مردم مسلمان، مقبولیت و مشروعیت می‌بخشید.

۱۶۴) سلسله‌هایی مانند طاهریان و سامانیان با فرمان خلیفه عباسی به حکومت رسیدند. همچنین انتقال قدرت از امیری به امیر دیگر نیز در این حکومت‌ها با فرمان و تأیید خلیفه صورت می‌گرفت.

۱۶۵) سلسله آل‌بویه را پسران ابوشجاع بویه (علی، حسن و احمد) از اهالی دیلم تأسیس کردند.

۱۶۶) یعقوب لیث صفاری، رویگرزاده‌ای از دهی به نام قرنین در سیستان بود.

۱۶۷) حسین‌بن‌زید، بنیان‌گذار حکومت علویان طبرستان و جانشینان او از سادات علوی شیعه‌مذهب به‌شمار می‌رفتند که برای رهایی از ستم خلفای عباسی به ایران و به‌ویژه منطقه طبرستان پناه آورده بودند.

۱۶۸) سلسله‌های طاهریان و سامانیان، ریشه در خاندان‌های کهن دهقانی منطقه خراسان و ماوراءالنهر داشتند.

۱۶۹) سرآغاز این تغییر، هنگامی بود که طاهر بن حسین مشهور به ذوالیمینین از سوی مأمون، خلیفه عباسی به حکومت خراسان منصوب شد.

۱۷۰) به لحاظ سیاسی یک پیامد مشترک و مهم داشت و آن کاهش و زوال تدریجی تسلط سیاسی خلفای عباسی بر مناطق مختلف میهن ما بود.

۱۷۱) جنبش‌های ضد خلافت در ایران

۱۷۲) الف) کلام

ب) پزشکی

۱۷۳) ایرانیان از گذشته‌های دور به خردورزی و علم‌دوستی شهرت داشتند. از ابتدای ورود اسلام به ایران، برخی از ایرانیانی که مسلمان شدند، به تدوین و ترویج معارف اسلامی، شامل علوم قرآنی، حدیث، فقه و کلام اهتمام ورزیدند. پس از آنکه در سده‌های سوم و چهارم هجری، جمعیت کثیری از مردم ایران مسلمان شدند، توجه به علوم و معارف اسلامی فزونی یافت.

۱۷۴) ۱- عالمان را مورد حمایت مادی و معنوی قرار دادند.

۲- با مدارا و اجتناب از تعصب و تنگ‌نظری، شرایطی را فراهم آوردند که اهل علم و اندیشمندان پیرو مذاهب و دین‌های مختلف در امنیت و آسایش کامل فعالیت کنند.

۱۷۵) در این دوره، زبان و ادب فارسی اوج گرفت. امیران و وزیران ایران‌دوست و فرهنگ‌پرور سامانی زحمات فراوانی برای ترویج این زبان کشیدند. شاعرانی مانند رودکی و فردوسی متعلق به این دوران می‌باشند.

۱۷۶) گزینه «الف»

۱۷۷) طغرل پس از تأسیس حکومت سلجوقی به بغداد رفت و خلیفه عباسی را از تسلط آل‌بویه شیعه‌مذهب درآورد و خود را منجی خلافت معرفی کرد. خلیفه نیز حکومت ایران و عراق را به او بخشید و دستور داد که نام وی را در خطبه بخوانند و سکه به نام او بزنند.

۱۷۸) سه سلسله غزنویان، سلجوقیان و خوارزمشاهیان

- ۱۷۹ با پیروزی تکش خوارزمشاه بر آخرین سلطان سلجوقی، حکومت سلجوقیان منقرض شد و خوارزمشاهیان قدرت را به دست گرفتند.
- ۱۸۰ هجوم اقوام مهاجمی همچون قراختانیان و غزا منجر به از دست رفتن ماوراءالنهر و وارد آمدن آسیب‌ها و خسارت‌های فراوان به شهرها و روستاهای خراسان و دیگر مناطق ایران شد.
- ۱۸۱ در آن زمان، قلمرو سلجوقیان از رود سیحون در شرق تا دریای مدیترانه گسترش یافت. این وسیع‌ترین قلمرو یک حکومت در ایران دوران اسلامی بود.
- ۱۸۲ طغرل پس از رفتن به بغداد، خلیفه عباسی را از تسلط آل‌بویه شیعه‌مذهب درآورد.
- ۱۸۳ حکومت غزنویان بر مناطقی از سرحدات شرقی ایران و شمال‌غربی هند، تا اواخر قرن ششم هجری ادامه یافت.
- ۱۸۴ به دنبال شکست مسعود غزنوی از سلجوقیان در نبرد سرنوشت‌ساز دندانتان، سلطه غزنویان بر خراسان به سر رسید.
- ۱۸۵ ۱- درگیری‌های داخلی ۲- سرگرم شدن مسعود غزنوی به لشکرکشی به هند
- ۱۸۶ هدف و انگیزه محمود غزنوی از حمله به هند، دستیابی به ثروت فراوان هند از طریق غارت معابر و پرستشگاه‌های آن سرزمین بود.
- ۱۸۷ در این دوره، قدرت و نقش وزیر نسبت به دوره سلجوقی به شدت کاهش یافت و حتی در مواردی منصب وزیر حذف شد.
- ۱۸۸ نظام اداری دوره خوارزمشاهی، تداوم نظام اداری سلجوقی بود، با این تفاوت که اختیارات برخی دیوان‌ها نسبت به دوره سلجوقی کم شد، برخی دیگر تغییر نام یافت و برخی دیوان‌های جدید نیز تشکیل شد.
- ۱۸۹ سلطان (درگاه، دربار) وزیر، دیوان وزارت یا اعلا
- ۱۹۰ بافت مذهبی جمعیت شهری و روستایی در این دوره را عمدتاً اهل تسنن تشکیل می‌دادند، به جز اهل تسنن، شیعیان دوازده‌امامی نیز در شهرهای ایران پراکنده بودند و در برخی نقاط، اکثریت داشتند و در برخی از شهرهای ایران سادات علوی نیز زندگی می‌کردند.
- ۱۹۱ دخالت مقام‌های حکومتی، به‌ویژه برخی سلاطین و وزیران غزنوی و سلجوقی در امور مذهبی و جانب‌داری آنها از یک فرقه و مذهب و دشمنی با فرقه و مذهب دیگر، به این اختلافات و درگیری‌ها دامن می‌زد.
- ۱۹۲ شهرها مانند دوران پیشین آن، از سه بخش کهنه‌ژ (ارگ)، شهرستان (شارستان) و شهر بیرونی (ریض) تشکیل می‌شد.
- ۱۹۳ تمایل تدریجی صاحبان اقطاع به استقلال، سبب جدایی مناطقی شد که زمین‌های اقطاعی در آنها قرار داشتند.
- ۱۹۴ عمده‌ترین شکل مالکیت زمین در ایران، مالکیت دولتی یا دیوانی بود که از دوران باستان در ایران رواج داشت.
- ۱۹۵ زوال موقعیت اقتصادی و اجتماعی دهقانان در ایران بود.
- ۱۹۶ با رونق تجارت، شهر و شهرنشینی نیز رشد یافت. بازارها به‌عنوان قلب تپنده شهر رو به توسعه گذاشت. سنگ‌های قیمتی، انواع منسوجات، برخی محصولات کشاورزی پرتعداد، برخی اشیای فلزی، ظروف سفالی و انواع ظروف شیشه‌ای در داخل و خارج از مرزهای ایران مبادله و خرید و فروش می‌شدند. صرافان که وظیفه انجام معاملات پولی و تسهیل مبادله کالاها را برعهده داشتند، نقش مهمی در توسعه تجارت خارجی ایفا کردند.
- ۱۹۷ به جهت حمایت حاکمان و دولتمردان غزنوی و سلجوقی مراکز و مؤسسات آموزشی که بیشتر به تعلیم علوم دینی اختصاص داشت، گسترش یافت.
- ۱۹۸ در عصر غزنوی، شعر فارسی به اوج خود رسید و حکیم فردوسی شاهنامه را که نماد هویت ایرانی و زبان فارسی است، سرود و ابوالفضل بیهقی یکی از بزرگ‌ترین شاهکارهای زبان فارسی یعنی تاریخ بیهقی را نوشت.
- ۱۹۹ دیوان‌سالاران، فیلسوفان، شعرا، فقها و در رأس آنان کسانی چون خواجه‌نمیرالدین توسی، شمس‌الدین محمد جوینی و برادرش عطاملک جوینی کوشیدند تا مغول‌ها را با فرهنگ ایرانی و آداب کشورداری آشنا کنند و زمینه مسلمان شدن این قوم غالب را فراهم آورند.
- ۲۰۰ ۱- قدرت اسماعیلیان را با گشودن قلعه‌های مستحکم آنان از بین برد،
۲- با تسخیر بغداد و کشته شدن خلیفه به حکومت خاندان عباسی پایان داد.
- ۲۰۱ غازان
- ۲۰۲ این هجوم با کشتار جمعیت، ویرانی شهرها، اسارت صنعتگران و هنرمندان، مهاجرت مردم، زوال اقتصاد کشاورزی و تعطیلی مراکز علمی و آموزشی در بخش وسیعی از ایران همراه بود و باعث نابسامانی اوضاع آن مناطق شد.
- ۲۰۳ در دوران آشفتگی کشور بعد از مرگ شاهرخ، دو اتحادیه قبیله‌ای متشکل از ترکمانان به نام قراقویونلو و آق‌قویونلو به ترتیب با پی‌افکندن حکومت‌هایی، نواحی غربی و مرکزی ایران را تصرف کردند و حکومت تیموریان به مناطق شرقی ایران محدود شد.
- ۲۰۴ ۱- قدرت اسماعیلیان را با گشودن قلعه‌های مستحکم آنان از بین برد،
۲- با تسخیر بغداد و کشتن خلیفه عباسی، به حکومت خاندان بنی‌عباس پایان داد.
- ۳- مغولان پس از فتح بغداد، به شام یورش بردند، اما در عین جالوت از سپاه مملوکان مصر شکست خوردند و از ادامه پیشروی بازماندند.
- ۲۰۵ ایلخان به معنی «خان تابع» است و حکومت ایلخانی یا ایلخانان به حکومتی گفته می‌شود که پس از تسلط مغولان بر ایران به دست هولاکوخان تشکیل شد.
- ۲۰۶ مغول‌ها، دسته‌هایی از قبایل زردپوست بودند که در پی اقدامات سیاسی، نظامی و حقوقی چنگیز (تموچین) متحد و قدرتمند شدند.
- ۲۰۷ محاکم سه‌گانه عبارت بودند از:
۱- شرع
۲- مقال
۳- حسب
- که این محاکم براساس قوانین دینی و عرفی قضاوت می‌کردند.
- ۲۰۸ الف) اهل صفه
ب) معیشت

- ۲۰۹ با مسلمان شدن مغول‌ها، به تدریج، بزرگان ایرانی شامل دیوان‌سالاران، عالمان، اندیشمندان و مشایخ صوفی، تحت حمایت ایلخانان، موقعیت و نفوذ اجتماعی خود را بازیافتند و تلاش کردند که زیاده‌خواهی و خودسری اشراف مغول را مهار کنند. بزرگانان و اهل صنعت، حرف و هنر نیز مورد احترام قرار گرفتند.
- ۲۱۰ جامعه دوره مغول - تیموری به دو دسته کلی فرادست و فرودست تقسیم می‌شد و در ابتدای دوره مغول، رؤسای قبایل و فرماندهان نظامی گروه اشرافیت نظامی را تشکیل می‌دادند.
- ۲۱۱ یکی از ویژگی‌های نظام اجتماعی عصر مغول تیموری، افزایش نفوذ و موقعیت زنان در عرصه‌های سیاسی و اقتصادی بود و خاتون‌ها در کنار خان‌ها، از جایگاه مهمی در میان گروه‌های فرادست برخوردار شدند.
- ۲۱۲ یکی از ویژگی‌های اجتماعی دوران فرمانروایی مغولان و تیموریان، دگرگونی نسبی در بافت قومی و جمعیتی ایران بود.
- ۲۱۳ ۱- شهرک رشیدیه و ربع (ایوان، عمارت) ۲- رشیدی ۳- شام (شنب) ۴- غازان ۴- سلطانیه، پایتخت آخرین ایلخانان
- ۲۱۴ برخلاف اقتصاد کشاورزی، اقتصاد شهری و تجاری در عصر مغول و تیموری وضعیت به مراتب بهتری داشت. کشورگشایی‌های چنگیز و تیمور موجب شد که سرزمین‌های وسیعی در قاره پهناور آسیا به لحاظ سیاسی یکپارچه و متحد شوند و زمینه توسعه تجارت بین‌المللی فراهم آید.
- ۲۱۵ در اوایل دوران مغول‌ها، به دلایل مختلفی همچون گرایش اشرافیت نظامی مغول به بی‌نظمی و زیاده‌طلبی، بی‌توجهی حاکمان مغولی به قوانین اسلامی و بیگانگی آنان با سنت‌های ایرانی، نظام مالیاتی به هم ریخت و انواع و اقسام مالیات‌ها که شمار آنها به دهها مورد می‌رسد، رواج یافت. پس از مسلمان شدن مغول‌ها، هر چند که نظام مالیاتی تا حدودی اصلاح شد، اما بخشی از بی‌نظمی‌ها همچنان ادامه یافت. پس از آن، بار دیگر اخذ خراج از کشاورزان مورد توجه بیشتری قرار گرفت و سه گونه مالیات کشاورزی، مالیات بازرگانی و مالیات دامی تا پایان عهد تیموریان تداوم یافت.
- ۲۱۶ مالیات کشاورزی، مالیات بازرگانی و مالیات دامی
- ۲۱۷ یکی از تحولات مهم دوران ایلخانان و تیموریان، رشد قابل توجه تصوف و طریقت‌هایی صوفیانه بود. هجوم ویرانگر و وحشت‌انگیز مغول به ایران و نگرانی و ناامیدی که در جامعه ایجاد کرد، نقش موثری در روی آوردن مردم به تصوف و رفتن به درون خانقاه‌ها داشت.
- ۲۱۸ تسامح و تساهل دینی مغولان باعث شد که پیروان دین‌های گوناگون در میان آنان به تبلیغ دین خود بپردازند. بزرگان ایرانی، شامل دیوان‌سالاران، عالمان و مشایخ صوفی به خوبی از این موقعیت برای مسلمان کردن ایلخانان و امیران مغول بهره بردند.
- ۲۱۹ اموال و املاک فراوانی که نذر و وقف خانقاه‌ها شد، تمکن مالی و قدرت اقتصادی مناسبی برای رهبران طریقت‌های صوفی پدید آورد.
- ۲۲۰ کثرت پیروان مریدان طریقت‌های صوفیانه
- ۲۲۱ اتحاد و زندگی مسالمت‌آمیز پیروان مذاهب و فرقه اسلامی و معتقدان به دین‌های دیگر، از ویژگی‌های شاخص عصر مغول - تیموری بود.
- ۲۲۲ در دوره ایلخانان، به ویژه به دنبال کوشش‌های علمی و فرهنگی خواجه‌نصیرالدین توسی، تشیع در ایران گسترش یافت.
- ۲۲۳ اقوام مغول نسبت به پیروان دین‌های دیگر با ملایمت برخورد می‌کردند، زیرا نسبت به مسائل دینی چندان تعصبی نداشتند.
- ۲۲۴ شاهنامه بایستقری
- ۲۲۵ ۱- کیفیت خوب و فراوانی کاغذ
- ۲- مواد نگارگری از قبیل رنگ و طلا
- ۲۲۶ پیدایش مراکز بزرگ فرهنگی و هنری در شهرهای مختلف به خصوص مراغه، تبریز، شیراز، هرات و سمرقند و تأسیس کتابخانه‌های عظیم در این شهرها، تأثیر ژرفی بر رونق فرهنگ و هنر در این دوران نهاد.
- ۲۲۷ ایرانی و چینی
- ۲۲۸ نقش خواجه‌نصیرالدین توسی در این عرصه بسیار مهم بود. وی بسیاری از دانشمندان متواری در برابر هجوم مغولان را به ایران برگرداند و با تجمع ایشان در مرکز علمی رصدخانه مراغه زمینه فعالیت‌های علمی آنها را هموار کرد.
- ۲۲۹ شیخ صفی‌الدین اردبیلی
- ۲۳۰ در دو بخش: ۱- روابط با همسایگان ۲- روابط با اروپا
- ۲۳۱ کشاورزی و دامداری
- ۲۳۲ عصر اقتدار و شکوفایی سلسله صفوی
- ۲۳۳ ۱- با اقدامات خردمندانه ۲- بهره‌گیری از مشاوران آگاه
- ۲۳۴ شاه‌عباس اول، اقدام به ایجاد سپاهی دائمی و حرفه‌ای کرد که کاملاً مطیع و وفادار به شخص او بودند.
- ۲۳۵ مشایخ صفوی به واسطه ۱- مقام معنوی ۲- نفوذ اجتماعی، مورد احترام و تکریم فرمانروایان بودند.
- ۲۳۶ مهم‌ترین اثر این هجوم، گسترش تصوف و تشیع و پیوند روزافزون آنها با یکدیگر بود.
- ۲۳۷ در آغاز سده ۹ هجری، اوضاع سیاسی مین ما دچار آشفتگی و تفرقه زیاد شده بود. در چنین شرایطی، اسماعیل پسر شیخ‌حیدر با سپاهی متشکل از ایلات و طوایف مختلف قزلباش، آق‌قویونلوها را شکست داد و پس از تصرف تبریز، در آن شهر به عنوان پادشاه ایران تاج‌گذاری کرد.
- ۲۳۸ مذهب شیعه با آغاز ورود اسلام به سرزمین ما راه یافت و پس از سقوط خلافت عباسی به طور محسوس گسترش یافت؛ به گونه‌ای که در سده‌های هشتم و نهم هجری، شیعیان در مناطقی از ایران به حکومت رسیدند.
- ۲۳۹ زیرا، ۱- صفویان موفق شدند ایران را از جهات سیاسی، جغرافیایی و اجتماعی یکپارچه و متحد کنند. ۲- مذهب شیعه را رسمیت بخشیدند. ۳- رونق اقتصادی به وجود آوردند.
- ۲۴۰ شاه تهماسب: خودسری و نافرمانی سران ایلات قزلباش - هجوم ازبکان از شرق مرزهای ایران - هجوم عثمانی‌ها از غرب مرزهای ایران
شاه عباس: سران قزلباش به جان هم افتاده و شاه را بازیچه اهداف طایفه و ایل خود قرار داده بودند.

گزینه ۳ (۲۴۱)

شاه تهماسب

(۲۴۲) شاه‌عباس اول، پس از شکست ازبکان، برق‌آسا سپاه صفوی را به آذربایجان برد و با حمله‌ای غافل‌گیرانه، نیروهای عثمانی را شکست داد و مناطق اشغالی شمال‌غرب ایران را آزاد کرد و علاوه بر آن، عراق و عتبات عالیات را به قلمرو صفوی افزود.

(۲۴۳) سپاه صفوی متشکل از جنگاوران ایلات مختلف (قزلباشان) بود و سران ایلات به اتکای نیروهای ایل خود هرگاه فرصت می‌یافتند، اقدام به سرکشی و خودسری می‌کردند.

(۲۴۴) ۱- سران ایلات قزلباش به خودسری و نافرمانی پرداختند و با یکدیگر به نزاع برخاستند.

۲- ازبکان از شرق و عثمانی‌ها از غرب به مرزهای ایران هجوم آوردند.

(۲۴۵) ۱- ایجاد ثبات سیاسی و برقراری نظم و امنیت در داخل کشور؛ ۲- نوسازی تشکیلات و تجهیزات سپاه؛ ۳- توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی؛ ۴- انتقال پایتخت از قزوین به اصفهان؛ ۵- بیرون راندن نیروهای بیگانه از خاک ایران.

(۲۴۶) طایفه‌ای از افغان‌های شهر قندهار سر به شورش برداشتند. شورشیان با آگاهی از وضعیت آشفتگی و نابسامان حکومت صفوی، به‌سوی اصفهان حرکت کردند و با تسخیر پایتخت صفویان، به حیات آن حکومت پایان دادند.

(۲۴۷) شاه‌سلطان‌حسین به‌شدت تحت نفوذ: ۱- درباریان ۲- مشاوران خرافه‌پرست و نالایق قرار داشت.

(۲۴۸) تجارت ابریشم بود که توسط تجار ایرانی ارمنی زیر نظر شاه‌عباس انجام می‌شد. تجار اروپایی و کمپانی‌های مختلف هند شرقی، مشتری اصلی ابریشم ایران بودند.

(۲۴۹) ۱- تهاجم گسترده ارتش عثمانی به خاک اروپا

۲- انگیزه و اهداف اقتصادی و تجاری

(۲۵۰) زیرا قبل از آن هرگز ایران شاهد چنین دیپلماسی فعالی در عرصه بین‌المللی نبود.

(۲۵۱) این زمین‌ها بسیار ناچیز و همواره در معرض مصادره بودند.

(۲۵۲) این دسته از اراضی کشور در اختیار و تملک والیان ایالت‌ها بود و آنها این زمین‌ها را میان زیردستان خود تقسیم می‌کردند.

(۲۵۳) به چهار دسته: ۱- اراضی ممالک ۲- اراضی خاصه ۳- اراضی وقفی ۴- املاک خصوصی

(۲۵۴) دو عامل نقش بسزایی در توسعه روابط صفویان با اروپاییان داشت:

نخست، تهاجم گسترده ارتش عثمانی‌ها به خاک اروپا، کشورهای اروپایی را تشویق کرد که در پی دوستی و اتحاد با رقیبان و دشمنان عثمانی برآیند. از این‌رو، دولت‌های اروپایی برای کاستن از حملات عثمانی به سرزمین‌های خود، تلاش کردند که با دولت صفوی روابط دوستانه برقرار کنند و با آن علیه عثمانی متحد شوند.

دومین عامل در گسترش روابط ایران و اروپا در دوره صفوی، انگیزه و اهداف اقتصادی و تجاری بود. هنگامی که صفویان حکومت خود را تأسیس کردند، اروپاییان به تازگی مسیرهای دریایی جدیدی را برای رسیدن به ایران، هند و کشورهای شرق آسیا کشف کرده بودند. به دنبال اکتشافات جغرافیایی، فعالیت استعماری کشورهای اروپایی آغاز شد.

(۲۵۵) ۱- اراضی ممالک: این دسته از اراضی کشور در اختیار و تملک والیان ایالت‌ها بود و آنها این زمین‌ها را میان زیردستان خود تقسیم می‌کردند.

۲- اراضی خاصه: این زمین‌ها متعلق به شخص شاه بود و به‌ویژه از زمان شاه عباس، درآمد آن برای اداره سپاه هزینه می‌شد.

۳- اراضی وقفی: این اراضی توسط مردم یا شاه وقف می‌شد. گاهی مردم برای جلوگیری از دست‌اندازی حکام، زمین‌های خود را وقف می‌کردند.

۴- املاک خصوصی: این زمین‌ها بسیار ناچیز بود و همواره در معرض مصادره قرار داشت.

(۲۵۶) صفویان با ایجاد وحدت سیاسی، یکپارچگی جغرافیایی و انسجام اجتماعی در ایران، زمینه مناسبی برای توسعه شکوفایی فرهنگی و تمدنی فراهم آوردند.

ملاصدرا (۲۵۷)

(۲۵۸) دانشمندانی چون محمدتقی مجلسی، مؤلف کتاب‌های مهمی در حدیث و فقه و فرزند ایشان محمدباقر مجلسی، صاحب دائرةالمعارف بزرگ حدیثی به نام بحارالانوار است.

(۲۵۹) در این دوره در علوم چون فقه، کلام و تفسیر، علمای بزرگی پا به عرصه نهادند.

(۲۶۰) ۱- این دوره که مقارن با تحولات عظیم علمی در اروپا بود، علوم تجربی و ریاضی در ایران روبه افول گذاشت.

۲- تنها برخی از متون کهن پزشکی مانند قانون ابن‌سینا و برخی متون قدیمی ریاضی و نجوم در مدارس تدریس می‌شد.

۳- نجوم و ستاره‌شناسی نیز با خرافات آمیخته شد و اعتقاد به سعد و نحس در میان عام و خاص رایج بود.

(۲۶۱) مهم‌ترین نوآوری رضا عباسی در نگارگری این بود که زندگی روزمره عموم مردم و فعالیت اصناف و پیشه‌وران را به تصویر می‌کشید.

طلاکاری روی فلزات (۲۶۲)

(۲۶۳) صفویان هنر اصفیل فرش‌بافی ایران را از حالت روستایی و عشایری خارج کردند و به‌صورت یک صنعت ملی درآوردند.

(۲۶۴) مهم‌ترین نوآوری در نگارگری رضا عباسی این بود که «زندگی روزمره عموم مردم و فعالیت اصناف و پیشه‌وران را به تصویر می‌کشید.»

(۲۶۵) هنر نگارگری در دوره شاه‌عباس اول به اوج شکوفایی خود رسید.

در این دوره، نقاش بزرگی به نام آثار رضا عباسی با طرح‌ها و نوآوری‌های بی‌نظیرش، مکتب اصفهان را پایه‌گذاری کرد.

(۲۶۶) شاه‌تهماسب از نقاشان هنرمندان چیره‌دست زمان خود بود. مجموعه آثار خلق شده در دومین پایتخت صفوی از ویژگی‌ها و نوآوری‌هایی برخوردار بود که موجب شد سبک نقاشی آنان، به‌عنوان مکتب نگارگری قزوین نامیده و معروف شود.

(۲۶۷) شاه‌اسماعیل با فتح هرات، کمال‌الدین بهزاد، یکی از نوابغ هنر نقاشی دربار تیموری را با خود به تبریز برد و به ریاست کتابخانه دربار تبریز منصوب کرد.

(۲۶۸) به گزارش سیاحان غربی، میدان نقش جهان در شب عید نوروز مملو از مردم و گروه‌های موسیقی و نمایش می‌شد.

(۲۶۹) کاخ عالی‌قاپو به‌عنوان نماد قدرت سیاسی بر این میدان اشراف داشت. میدان نقش جهان متعلق به دولت و مردم بود.

- ۲۷۰- ۱- برگزاری جشن‌ها و مسابقات چوگان بازی و تیراندازی ۲- باریابی سفرا ۳- سان دیدن از سپاهیان ۴- اجرای نمایش و آتش بازی
- ۲۷۱- میدان نقش جهان نماد معماری صفوی محسوب می‌شود. این اثر به همت شاه‌عباس اول ساخته شد و مهم‌ترین ویژگی آن ۱- شکوه و عظمت ۲- کاربردهای متنوع، این میدان بود. ۳- سومین ویژگی این میدان، ارتباط آن با مراکز پر رفت‌وآمد شهر، یعنی مسجد و بازار بود.
- ۲۷۲- ۱- برخورداری از تجارب معماری فاخر عصر تیموری
- ۲- ثبات و امنیت
- ۳- حمایت پادشاهان، به‌ویژه شاه‌عباس اول
- ۲۷۳- با ایجاد وحدت سیاسی، یکپارچگی جغرافیایی و انسجام اجتماعی در ایران و رسمیت یافتن و استقرار مذهب شیعه دوازده امامی
- ۲۷۴- در قرون وسطا کار بر روی زمین‌های اربابان (فئودال‌ها) به عهده میلیون‌ها کشاورز وابسته به زمین بود که به آنها **سرف** می‌گفتند.
- ۲۷۵- فئودال‌ها در قلعه‌های عظیم که به‌مثابه پایتخت آنان به شمار می‌رفت، مستقر بودند.
- ۲۷۶- پادشاهی فرانک‌ها در زمان شارل بزرگ، مشهور به **شارلمانی**، به اوج قدرت رسید.
- ۲۷۷- زیرا حکومت مرکزی مقتدر از طریق برقراری نظم و امنیت، وحدت اداری و یکسان‌سازی قوانین، شرایط مساعدی برای توسعه تجارت و صنعت فراهم می‌آورد.
- ۲۷۸- ۱- حکومت مرکزی تقویت شد. ۲- قدرت اشراف فئودال به‌طور چشمگیری کاهش یافت.
- ۲۷۹- ۱- به‌منظور تمرکز ۲- و کاهش وابستگی نظامی به نیروهای فئودال‌ها
- ۲۸۰- در قرن ۱۱ میلادی، به‌دلیل ضعف و اختلافات داخلی حاکمان مسلمان در اندلس، مسیحیان توانستند بخش‌های وسیعی از آن سرزمین را به تصرف خود درآورند.
- ۲۸۱- ۱- افزایش جمعیت ۲- بیکاری ۳- فقر ۴- کمبود مواد غذایی
- ۲۸۲- با گسترش مسیحیت و افزایش شمار مسیحیان در قلمرو امپراتوری روم، کلیساهای متعددی در سراسر آن امپراتوری سر برآوردند. در قرون وسطا هیچ نهادی به اندازه کلیسا تأثیرگذار نبود. در سده‌های میانه، مقام‌های کلیسا هدایت جریان فکر و فرهنگ را به دست گرفتند و کلام، فلسفه، اخلاق، ادبیات و هنر را مطابق میل و سلیقه خود تعلیم می‌دادند.
- ۲۸۳- در آن زمان آموزش رسمی به زبان لاتینی بود و بر دانش الهیات مسیحی، فلسفه و منطق تأکید می‌شد و به علوم تجربی و مهندسی توجهی نمی‌شد.
- ۲۸۴- در سده‌های ۱۱ و ۱۲م. اختلاف و درگیری شدیدی میان پاپ و امپراتوری آلمان (امپراتوری مقدس روم) بر سر ۱- انتصاب اسقف‌ها ۲- اعطای حلقه و عصای اسقفی به وجود آمد.
- ۲۸۵- پس از مرگ شارلمانی، اسقف‌ها و پاپ به‌سبب آشفتگی اوضاع، مدعی حقوق سیاسی و قدرت دنیوی شدند و در مواقعی شاهان و امپراتوران به رقابت و کشمکش پرداختند.
- ۲۸۶- روابط کلیسا با شاهان و فئودال‌ها در قرون وسطا آمیزه‌ای از اتحاد و همکاری و رقابت و کشمکش بر سر قدرت بود.
- ۲۸۷- ۱- رسم بخشش گناهان از جمله رسوم دینی بود که نفوذ و تأثیر گسترده کلیسا را در قرون وسطا نشان می‌دهد.
- ۲- بدین منظور شخص گناهکار در برابر کشیش به گناه خود اعتراف می‌کرد و خواهان بخشش می‌شد.
- ۳- معمولاً بخشش خواهان، برای لغو کیفر گناهان خویش، پولی را پرداخت می‌کردند.
- ۲۸۸- با گسترش مسیحیت و افزایش شمار مسیحیان در قلمرو امپراتوری روم، کلیساهای متعددی در سراسر آن امپراتوری سر برآوردند. در قرون وسطا هیچ نهادی به اندازه کلیسا تأثیرگذار نبود. تمام کسانی که در خانواده مسیحی به دنیا می‌آمدند، به این نهاد قدرتمند تعلق داشتند.
- ۲۸۹- ۱- رشد شهرنشینی و تجارت، ۲- گسترش روابط فرهنگی با جهان اسلام، ۳- پیشینه فرهنگی و تاریخی
- ۲۹۰- رنسانس به‌معنای نوزایی و تجدیدحیات است و از نظر تاریخی به دگرگونی‌های فکری و فرهنگی گفته می‌شود که به‌منظور احیای فرهنگ یونان و روم باستان، از ایتالیا آغاز شد و به‌تدریج به بخش‌های دیگر اروپا گسترش یافت.
- ۲۹۱- هنرمندان این دوره با محور قرار دادن **انسان و طبیعت**، آثار بی‌نظیری به وجود آوردند.
- ۲۹۲- ۱- جنگ‌های صلیبی
- ۲- گسترش روابط تجاری میان اروپا و شرق
- از طریق اندلس (اسپانیای مسلمان) و سیسیل با دستاوردهای فکری و فرهنگی جهان اسلام آشنا شدند.
- ۲۹۳- از طریق اندلس (اسپانیای مسلمان) و سیسیل با دستاوردهای فکری و فرهنگی جهان اسلام آشنا شدند.
- ۲۹۴- با گسترش شهرها و رشد تجارت، مشاغل و حرفه‌های گوناگونی شکل گرفت و قشر جدیدی از شهرنشینان ثروتمند شامل بازرگانان، بانکداران و صاحبان صنایع سر برآوردند که به آنها **بورژوا** می‌گفتند.
- ۲۹۵- در فاصله قرون ۱۴ تا ۱۷م، جنبش اصلاح دینی با انتقاد و اعتراض به برخی از نظریات و عملکرد کلیسا شروع شد.
- ۲۹۶- زیرا اروپاییانی که مزارع وسیعی را در آن قاره تصاحب کرده بودند به نیروی کار مجانی و ارزان نیاز داشتند. به همین دلیل پرتغالی‌ها تجارت برده از آفریقا به آمریکا را در انحصار خود گرفتند.
- ۲۹۷- سفر دریایی کریستف کلمب با حمایت مالی اسپانیا انجام گرفت و منجر به کشف قاره آمریکا شد.
- ۲۹۸- در نیمه دوم سده ۱۵م. دریانوردان پرتغالی در سواحل غربی آفریقا در اقیانوس اطلس مشغول کشف سرزمین‌های جدید شدند.
- ۲۹۹- زیرا ۱- قادر به رقابت با دولت‌شهرهای ایتالیایی که تجارت این منطقه را در انحصار خود داشتند، نبودند. ۲- با حکومت عثمانی که بر مناطق شمال شرق و شرق مدیترانه مسلط بود.
- ۳۰۰- ۱- سرزمین‌های شرق دور، مانند هند و چین، از گذشته‌های بسیار دور برای اروپاییان جاذبه فراوانی داشت. ۲- افزایش اطلاعات جغرافیایی و توسعه مهارت دریانوردی اروپاییان در دوران پس از جنگ‌های صلیبی و اواخر قرون وسطی نیز تأثیر شایانی بر کشف سرزمین‌ها و راه‌های جدید داشت.